

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Tractatvs I. De obiecto proprio, formali, & adæquato Dialecticæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95210)

LIBER SECVNDVS

PROOEMIALIS

AD DIALECTICAM SIVE SCIENTIAM

De Veritate.

TRACTATVS I.

De obiecto proprio formali &
adæquato Dialecticæ.

CAPVT I.

An & quatenus voces sint obiectum
Dialecticæ.

SSERO primo. Voces sunt obiectum propriū Dialecticæ, quod ea ex professo tractat, & per actus suos, id est logicos respicit, non per actus extraneos Grammaticæ, aut Rethoricæ, vel alterius facultatis, quos sibi inserat, aut adsciscat. Probat in primis autoritate Augustini tom. 1. lib. 1. de princip. Dialecticæ c. 5. ibi: *omne verbum sonat, sed quod sonat, nihil ad Dialecticam: de sono enim verbi agitur, cum quaritur vel animaduertitur, quanta vocalium vel dispositione leniatur, vel conuersione dehiscat; item consonantium, vel interpositione nodetur, vel congesione asperetur, & quot vel qualibus syllabis constet, ubi poeticus rithmus accentusque à grammaticis solarum aurium tractatur negotio: & tamen cum de his disputatur, præter Dialecticam non est: hæc enim scientia disputandi est.* Quasi dicat, totum id quod sonat in verbis, id est eorum, lenitiem, asperitatem, nodositatem, rithmum accentumque Dialectici muneris non esse: ceterum voces prout sunt instrumenta disputandi, atque in hunc finem disponuntur, Dialecticæ quidem obiecti & præter eam non esse. In hac eadem sententia sunt Isidor. l. 2. Orig. c. 22. Richardus Victorin. lib. exception c. 5. Basilius in Esay. c. 2. Ambros. tom. 2. de incarnat. Dom. cap. 9. Lactant. Firmian. lib. 3. diuin. institut. Hugo Victorin. lib. 1. Didascalicæ erudition. Plato tum in Cratyllo, tum in Gorgia. Aristoteles lib. 1. de interpret. c. 4. ibi: *orationes igitur cetera omittantur: ad oratoriam enim artem, aut poësim illa magis consideratio pertinet: enuntiatina præsertim est propria contemplationis.* Id ipsum docet Philosophus lib. 2. Rethoric. cap. 2. & 1. top. c. 2. & cum eo Cicero lib. 2. de finib. &

in lib. de clar. Oratoribus, necnon apud eum Zeno Stoicorum parens. Fauent etiam Cassiodor, in Dial. & Fabius lib. 12. institut. cap. 2. Ex nostris Scolasticis hanc eandem tumentur opinionem Okam, Gabriel, & alij Nominales, qui tamen voces internas Dialecticæ propriè obiecti non tenuunt: tumentur etiam Aureol. in prolog. sent. Villalpād. q. 5. proœm. log. Titelman. in log. cap. 1. item Alexander, Simplic. Ammon. Porphyrt. Boët. Syrian. vbi tractatum Dialecticum de prædicam. voces potissimum respicere tradunt. Et, quod caput est, nobiscum facit D. Thomas 1. periherm. lect. 2. mox citandus.

Assertio, nisi fallor, satis autoritate probata, haud minus efficaciter multis rationum momentis suadetur. Principio iuxta Thomistas, præcipuos hac in nobis aduersarios, terminus est *vox significatiua ad placitum*, &c. at logicæ proprium est agere de termino. Rursus definitio termini in communi, qualiscunque sit, solius logicæ est diuidere terminum vt sic in mentalem, vocalem, & scriptum, & membra consequenter eius diuisionis, adeoque terminum vocalem definire, & explicare: similiter modum sciendi, nempe definitionem, diuisionem, & argumentationem in mentalem, vocalem, ac scriptam dissecare, & quod consequens est, quod sit modus sciendi vocalis, quod definitio, diuissio, & argumentatio vocales enucleare logicæ facultatis proprium est: ea enim in lib. perihermenias, ac multis aliis in locis huius disciplinæ tractantur, Grammatica autem, & Rhetorica de iis, ne verbum, Adice, definitionem vocalem v.g. esse propriè, & strictè definitionem, vt in loco ostendam, quin etiam iuxta non paucos sola est definitio, cum hæc definiatur communiter, oratio explicans naturam rei. Sicut ergo definitio mentalis est obiectum proprium dialecticæ, quia propriè definitio est, quidni etiam, & definitio vocalis?

Vterius in l. perihermen. quos bonam partem Aristotelicæ dialecticæ, quis vel mediocriter dialecticus nesciat neget: de signo in communi, de naturali, & arbitrario; ergo & de vocibus, quæ potissima signa sunt, agitur: Inibi etiam discutitur, num voces sint significatiuæ ex instituto, in quo earum significatio consistat, an immediatè, & primario res, vel potius conceptus significant: Præterea in logica velut in propria sede tractatur, de ampliacione restrictione, diminutione, appellatione, suppositione, & aliis similibus: At hæc vocū sunt proprietates, & ad eas, vel solum vel certe præcipuè attinet: An nō voces cum sunt vniuersales restringuntur, cum contractiones, ampliuntur: cumque indifferentes, appellant, supponuntve. Quinimo iuxta multos aduersariorum hæc proprietates ad solas voces spectant; sic enim

enim ij suppositionem definiunt, *suppositio & substitutio signi sensibilis loco conceptus mentales*, &c. Aliarum etiam proprietatum definitio ab eis tradita voces indigitat. Item in dialectica de vniuocis, æquiuocis, analogis, & denominatiuis directè agitur, hæc autem vocibus constant, vt eorum ethymon indicat. Quod si quis, vt huic argumento videatur satisfacere, ad voces internas confugiat, quasi eæ etiam sint propriæ voces, adeoque vniuoca, æquiuoca, & cætera à vocibus externis abstrahant, is haud ægrè poterit ita conuinci: nam primo, quidquid sit de verbis internis, eorumque in ratione verbi proprietate, quis vnquam antiquus, & grauis author interiores conceptus propriæ voces esse dixit, aut existimauit? secundo vniuoca, & æquiuoca haud dubiè vocibus externis, & non solis internis constant, quis enim neget, hanc vocem, *homo*, esse vniuocam; & hanc, *cans*, esse æquiuocam, & vtrumque horum ad dialecticam attinere? tertio, illud nobis maximè fauet, quod multi Thomistæ, & eos præter alij nobis aduersarij æquiuocatione in mente negent, & in sola locutione externa agnoscant. Alio quoque argumento nostra assertio probari potest: nam dialectici omnes, etiam ij, quibuscum disputamus, cum Aristotele 1. de interpret. cap. 2. de nomine, verbo, & oratione ex instituto disputant: ibique definiunt nomen, *quæ est vox significatiua ad placitum, cuius nulla pars separata significat finitas, & recta*; aut *quæ est vox declinata per casus*; aut paulo aliter: prior autem definitio dialecticæ propria: nemo enim grammaticorum hætenus eam tradidit: posterior autem (si quod aliqui volunt ea dialectico amplectenda) dialecticæ cum grammatica communis est, vel certè ab illa non est aliena, adeoque ei propria, provt proprietates alienationi opponitur. Et quidem dialecticæ muneris esse disputationem de nomine, verbo, & oratione, & quibusuis vocibus significantibus verum, & falsum provt talibus, manifeste censet B. Thom. lib. 1. perihermenias lect. 2. *quia logica ordinatur ad cognitionem de rebus sumendam, significatio vocum, quæ est immediata ipsis conceptionibus intellectus pertinet ad principalem considerationem ipsius*. Infra etiam id ipsum censuisse Aristotelem docet supra dixerat determinandum esse de nomine, & verbo, & aliis prædictis hæc autem sunt voces significatiuæ.

Summa totius nostræ rationis est hæc: quæ hætenus recensuimus, voces externæ, & propriæ sunt: at verè, ac legitimè ad Dialecticam attinent; nam si consulas de eis grammaticum, si rhetorem, erunt vtrique linea alba (quod aiunt) in lapide albo: nec crediderim altervtri verti posse vitio, aut inscitie propriæ facultatis, quod nesciat, quid sit terminus, quid suppositio, quid reliqua superius enumerata. Item nisi ad dialecticam propriè, & legitimè ea spectant, sed omnino aliena sunt, quorsum illis Dialecticam totam replent Arist. B. Thom. Scotus, omnesque dialectici, hique etiam quibuscum ceruimus? quid reuulsis Dialecticæ limitibus in aliarum facultatum possessiones irrumpunt, & quæ alterius possessionis sunt, tamen ex professo tractant, atque retractant: Quod si hoc incredibile est, illud certè vel vt indubitatum credi debet, voces esse proprium dialecticæ obiectum, hoc saltem sensu, vt alienum non sit. Insuper idcirco genus, species, definitio, diuisio mentalis, & alia eiusmodi ad dialecticam velut obiectum eius proprium pertinet, quoniam earum notitia apprime necessaria est ad finem dialecticæ, nempe veritatis assecutionem, & errorum depulsionem: At vocum earum, quas nuper enume-

rauimus ad eum etiam finem vtillis est, & necessaria; etenim si quis nesciat suppositionem, & appellationem vocum, sæpe sapius fallitur, & fallas enunciationes, verasque iuxta habebit, aliaque pro aliis admittet: Plurima exempla his similia tute obuia inueneris. Ad hoc, quæ de actibus intellectus à dialectico differuntur eo etiam nomine ad dialecticam propriè attinent, quoniam ad possessionem, & perfectam assecutionem subiecti sui conducunt, siue hoc abieci sine nempe veritate indistinctum sit, siue ab eâ distinguatur, & sit argumentatio v.g. siue quidpiam aliud. Sed vocum plurimarum notitia confert ad assecutionem subiecti, siue obiecti attributionis dialecticæ: Demus enim illud esse argumentationem etiam mentalem, quæ est quidem argumentationis vocalis cum mentali cognatio, altera profecto sine alterâ rectè cognita, & penetrata nec cognosci, nec effici poterit.

ASSERTIO II. nostra sit: voces esse obiectum formale dialecticæ. Ea enim per se, & formaliter respicit obiectum suum proprium, haud aliter, ac quauis alia scientia: voces autem sunt obiectum proprium dialecticæ, ergo & formale. Deinde, vt rem exemplo explanem, idcirco v. g. qualitates primæ, caliditas scilicet, frigiditas, & cætera sunt obiectum formale physice, quia eius sunt proprium, & genitum obiectum alioqui profecto ab eâ formaliter non respiciendæ: fieri ergo nequit, vt voces propriè, & non formaliter dialecticæ obiectantur. Tertio non aliter Patres, ac Philosophi initio à nobis laudati dicunt, Logicam magnâ sui parte esse de vocibus, ac dici consuevit physicam esse de rebus sensibilibus, & metaphysicam de insensibilibus, ac immaterialibus: quemadmodum ergo res sensibiles sunt obiectum formale Physicæ, & res insensibiles Metaphysicæ: ita similiter voces erunt obiectum formale dialecticæ, si cuius momenti est multiplex auctoritas à nobis adducta. Vltius quarto: obiectum præmissarum est formale, & quod propter se respicitur; Dialectica autem multas præmissas circa voces habet, veluti cum ita ratiocinatur: definitio vocalis est oratio externa explicans naturam rei, sed quod constat genere & differentiâ vocali est oratio externa, explicans naturam rei, ergo etiam est definitio vocalis, & è conuerso: similes autem præmissas circa voces, similes etiam conclusiones, innumeras habet dialectica. Postremo quamuis obiectum præmissarum duntaxat sit obiectum formale exequutionis ordine, & spectata ipsorum intellectuum natura, nihilominus obiectum conclusionis est formale intentionis ordine, & attento voluntatis nostræ motu; Idcirco enim præmissas eligimus, vt per eas concludamus, siue aliquid concludendo assequamur: Dialectica autem habet, vt dictum est, per plures conclusiones circa voces, & earum artificiosam dispositionem. Hinc etiam liquet, voces esse obiectum materiale Dialecticæ intentionis ordine, si per præmissas eas attingat, sin autem per conclusiones suas, exequutionis ordine: Quo etenim pacto non sunt obiectum formale, eodem rationem obiecti materialis suo sibi iure vendicant.

ASSERTIO III. & postrema sit, voces esse obiectum duntaxat parziale, & inadequatum Dialecticæ: huius assertionis probationem totam in sequentia capita percellor: iis enim clarebit, quatenus præterquam voces, res etiam, & conceptus, & concreta intentionalia, siue denominationes subiecti, predicari, generis &c. Dialecticæ formaliter, ac propriè obiectantur.

CAPVT II.

*Difficultates aduersus doctrinam superiorem
refelluntur.*

7 **A**duersus primam, & secundam assertionem nostram sunt plerique Thomistae, cum Caiet. & Soto: sunt etiam multi Scotistae: Item P. Hurt. d. 1. log. à §. 27. P. Rodericus d. 2. log. l. 3. P. Amicus tractat. 1. ergo §. dubit. 2. P. Compton. disp. 3. log. sect. 1. & 2. Hi omnes negant voces esse obiectum proprium, aut formale Dialecticae etiam inadaequatum, & parziale: eorum autem opinio huiusce potest argumentis robotari. Si Dialectica haberet pro obiecto formali, & proprio voces, maxime, quia ad dispositionem artificiosam vocum, siue, quod eodem recidit, ad vocaliter definiendum, diuidendum, enunciandum, & argumentandum dirigeret, atque instrueret: at directiua esse potest ad dispositionem artificiosam vocalem supradictam, ministerio, & iunamine solius Grammaticae, absque eo quod ipsa voces velut obiectum formale, & proprium respiciat, eas igitur ita non respicit. Maior probatur, nam eapropter logica attingit velut obiectum formale, & proprium actus intellectus, quoniam ad dispositionem artificiosam mentalem, videlicet mentalem definitionem, diuisionem, & argumentationem intellectum instruit, & dirigit: Item non alia de causa scientia moralis habet loco obiecti formalis, & proprii actus voluntatis, nisi quia ad eorum rectitudinem, & honestatem dirigit, ac veluti manu ducit. Minor argumenti videtur perspicua: hoc enim ipso, quod quis cognoscat has voces *homo est animal rationale* significare hominem verè esse animal rationale, siue (quod iuxta est) definitionem hominis, sciet utique vocaliter, hominem definire; At earum vocum significationem non per dialecticam, sed per grammaticam dignoscit; quid enim vnaquaeque vox latina significet, & an hominem, vel equum, animal rationale, vel irrationale, Grammaticorum proprium esse, nemo non fateatur. Quin igitur dialectica ipsa, sed sola grammatica voces, earumque significationem intueatur, ad vocaliter definiendum, aut argumentandum quiuus instrui poterit.

8 Verum nihil erit hoc argumento sublestitus, modo distinguatur duplex vocum significatio, altera grammaticalis, altera dialectica: significatio grammaticalis est illa, qua aliquae voces hominem v. g. esse animal rationale significant: significatio dialectica est, qua eademmet voces definitionem hominis significant, hoc ipso, quod hominem esse animal rationale exprimant: Prior significatio est obiectum formale, & proprium grammaticae; Ceterum posterior significatio soli dialecticae formaliter & proprie obicitur. Quocirca, cum nequeat quis instrui ad vocaliter definiendum hominem, quin sciat voces aliquas significare, & exprimere internam, & obiectiuam definitionem hominis, talem autem significationem, nisi per logicam docentem, videntemve non calleat, profecto nullus dirigat, & informari poterit ad vocaliter definiendum vi grammaticae, & dialecticae, quin haec voces formaliter respiciat: vnde permixta maiori propositione argumenti, eius minor est neganda; minoris verò probatio idcirco nullius est momenti, quod non distinguat praedictam duplicem significationem vocum, sed perinde esse putet voces aliquas significare hominem esse animal rationale, ac eandem

significare definitionem hominis; quantum tamen intersit inter eas significationes, experimento ipso liquet, grammaticus enim audiens has voces latinas, *homo est animal rationale*, eas significare hominem reuera esse animal rationale illico intelliget, ceterum, an tales voces eo ipso significant definitionem hominis, id omnino ignorabit, nec ullam eius rationem reddere poterit: altera igitur earum significationum est diuersa ab altera, siquidem vna comprehendere potest, altera latente: adeoque grammatica non attinget necessaria ratione vtramque, sicuti in argumento assumitur, sed vnam ipsa, & aliam dialectica: haec igitur sine consideratione vocum directiua esse nequit ad earum artificiosam dispositionem, ut diximus. Confirmatur, & explicatur: In Sacramento confessionis, haec verba, *ego te absoluo à peccatis tuis*, quae, ut definitum est in Concilio Florentino, sunt eius forma, duplicem habent significationem, alteram proficiscentem à sola hominum institutione, per quam significatur absolutio peccatorum, non tamen sit: prouenientem à sola institutione Christi, quae peccatorum munditiam significat, & praestat: Harum autem significationum altera ad grammaticam, altera vero ad fidem, & theologiam attinet. Similiter ergo in praesentiarum, &c.

9 Secundum argumentum contra duas priores assertiones nostras sic se habet. Si quis actus dialecticae voces formaliter & proprie attingeret, praesertim hic, aut alius similis; *terminus vocalis est extremum propositionis vocalis*: Sed hic actus non est purè dialecticus; dialectica igitur per actus sibi proprios non attingit formaliter voces: adeoque haec eius non sunt obiectum formale, & proprium. Maior est nostra: minor suadetur: Actus ille ex principiis dialecticis, & grammaticis infertur, nec igitur grammaticus, nec dialecticus est, sed mixti generis, non secus, ac conclusio deducta ex duabus praemissis, quarum altera sit actus fidei, & altera actus scientiae, nec est actus fidei, nec actus scientiae naturalis, sed potius actus mixtus, siue conclusio theologica. Antecedens proximi enthymematis probatur: Ex his duobus actibus *terminus mentalis est extremum propositionis mentalis, sed terminus vocalis est qui significat terminum mentalem, siue terminum absolute dictum, & simpliciter sumptum*, ex his, inquam, infertur tertius ille: ergo *terminus vocalis est qui significat extremum propositionis mentalis, siue, quod aequiualeat, est extremum propositionis vocalis*: Haec enim duo in idem recidunt, significare nimirum extremum propositionis mentalis, & vocem ita significatiuam esse extremum propositionis vocalis: Tum sic: prior horum duorum actuum est purè dialecticus, ut aperte constat, posterior autem est purè grammaticus, & non dialecticus; uti enim absque dialectica cuius exploratum est, hominem scriptum esse scripturam hominis representatiuam, & hominem pictum esse picturam hominis, & hominem vocalem esse vocem hominis significatiuam, ita nemo erit quantumlibet dialecticae ignarus, qui ignoret tamen terminum vocalem esse qui significet, id, quod re ipsa, & in mente terminus est, siue esse vocem termini mentalis & simpliciter sumpti significatiuam: actus igitur, per quem hoc cognoscitur mere grammaticus est: adeoque actus ille initio huius numeri positus deducitur ex duobus, quorum alter duntaxat dialecticus, & alter grammaticus sit, quod erat probandum.

10 Multa dicuntur in hoc argumento satis incerta, atque dubiosa: Quod enim conclusio theologica non sit

fit verè, ac propriè scientia more alterius præmissæ, unde efficitur, adeo constans non est inter Theologos, quorum plures id negant, vt refert P. Vasquez tom. 1. in 1. p. quest. 1. art. 2. disput. 4. per totam: Item illud non constat hunc actum, *terminus vocalis*, est extremum propositionis vocalis, deduci, & concludi ex duplici præmissa, altera dialectica, & altera grammatica: Hæc namque præmissa *terminus vocalis est qui significat terminum mentalem*, quæ quidem grāmāticalis supponitur, fortassis eiusmodi non est, sed potius dialectica: Quotus enim quisque grāmāticus, tametsi eius facultatis probè gnarus sit, interrogatus tamen de natura termini vocalis respondebit, scietve, eum esse, qui significat terminum mentalem, siue terminum simpliciter sumptum: Hoc igitur scire forsitan solius dialectici est, licet etenim sine præsidio dialecticæ facultatis dignosci possit, & comprehendere hominem pictum, scriptum, aut vocalem esse picturam, scripturam aut vocem hominis representationem, alia tamen est ratio *termini vocalis*: Cum enim huiusmodi vocula complexa duntaxat visitata sit inter dialecticos horum tantum erit proprium, quod ea significet, & an sit signum termini mentalis perceptum, & exploratum habere: occasione etiam horum duorum, quæ in dubium reuocauimus, alia in argumento contrario intermiscetur, censuram merentia, quibus tamen omisissis dicimus, tametsi actus hic: *terminus vocalis est extremum propositionis vocalis* ex vna præmissa dialectica, & altera grammatica inferatur, eum tamen verè, & merè dialecticum esse posse, & debere: sicut enim conclusio theologica infertur etiam ex principiis euidentibus aliarum scientiarum naturalium, & tamen eiusmodi conclusio non est vllo modo scientiæ naturalis, sicut altera præmissa, ex qua infertur, sed Theologiæ, & alterius speciei, ita etiam prædictus actus tametsi deriuetur ex præmissa aliqua grammatica, non propterea grammaticalis vllatenus erit: exemplum ergo conclusionis theologice ab aduersariis adductum tametsi verum sit, eis tamen parum, aut nihil fauet. Confirmatur & declaratur: conclusiones propriè vniuscuiusque scientiæ deducuntur ex principiis aliarum, quæ est omnium subalternatio inferius explicanda, v.g. conclusiones physice ex principiis metaphysicis, & metaphysice ex principiis physicis & ex vtriusque conclusiones dialecticæ, & è conuerso: Nihilominus conclusio physica, etsi deducta ex aliquo principio non physico, purè tamen ac propriè physica est, & similiter conclusio metaphysica, & cuiusvis scientiæ quamquam ex alieno principio collecta, sui tamen iuris, ac facultatis manet, quamuis ergo supradictus actus, nempe terminus vocalis est extremum propositionis vocalis, originem trahat ex aliqua præmissa grammatica, non propterea quadantenus grammaticalis, sed potius purè dialecticus erit.

At quæres, cur conclusio theologica ex præmissa fidei, & præmissa scientifica originem ducens, nec est actus fidei, nec actus scientiæ, neutriusque præmissæ naturam omnino imitatur, præfatus verò actus, quo de agimus, alteram præmissam amulat, & more illius dialecticus euadit, non autem grammaticus instar alterius: præsertim cum si alterutrum debet sequi, magis sit, vt debiliorem, peioremque sequatur, adeoque eam, quæ propria est grammaticæ: denominatio enim, & conclusio sequitur debiliorem partem, vt est in veteri paremia. Responso est in promptu: namque conclusio theologica non deducitur solum ex præmissis

P. R. Lyncei Philosophia Tom. I.

euidentibus, & naturaliter notis, ac exploratis, sicut ad scientiam propriè sumptam oportet: nec etiam innititur proximè diuino testimonio, vt ad fidem requiritur, sed ipsi articulo fidei, quem credimus. Vnde eiusmodi conclusio, nec fidei, nec scientiæ censi debet, vt explicat P. Vasquez vbi supra disp. 5. c. 3. n. 5. Cæterum ne actus ille, de quo disputamus sit verè, ac propriè dialecticus more alterius præmissæ, nihil est, quod prohibeat: cedo enim, quale illud sit? Hæc quidem ratio sufficiens est, ne talis actus in tertiam quandam speciem à præmissis suis distinctam euadat, sicuti euadit conclusio theologica: Cur autem vnam potius, quam alteram, & cur debiliorem præmissam, scilicet grammaticalem non sequatur, vltiorem postulat explicationem: Dicendum breuiter, propterea talem actum non sequi debiliorem partem, nec grammaticalem euadere, sed potius dialecticum, quia ad finem dialecticæ, non vero grammaticæ confert: quid enim grammatici interest scire, quod terminus vocalis sit extremum propositionis vocalis, dialectici tamen id plurimum refert: ita enim scit, quid sit materia propositionis vocalis, ad eamque assequendam, & efficiendam expeditior reditur. Quod autem dici consuevit denominationem, & conclusionem sequi debiliorem partem, id, vt plurimum verum est, haud tamen semper, vt vel exemplo ab aduersariis adducto claret: conclusio namque theologica ex præmissa naturali, & alia supernaturali deducta, non naturalis instar debilioris præmissæ, sed supernaturalis ad modum præstantioris euadit.

Tertium aduersus nos argumentum, & confirmatio superioris sit: hic actus *definitio est actus vitalis constans genere, & differentia vitali*, non est pure dialecticus, sed partim dialecticus, & partim animasticus: tum quia ex vtriusque scientiæ principiis deductus: tum etiam quia æquiualeat his duobus actibus *definitio est actus vitalis, definitio constat genere, & differentia*, quorum alter dialecticus, alter animasticus est: tum demum, quia si alterutrum tantum affirmaret, esset alterutrum duntaxat scientiæ, igitur cum affirmet vtrumque, vtriusque censendus; tunc vltra: actus ille non est pure dialecticus, similiter ergo hic actus, definitio vocalis constat genere, & differentia vocali, non erit pure dialecticus, adeoque nullas voces formaliter attingens ad dialecticam præcise attingebit; consequentia est in propatulo; siquidem differentia vocalis plus definitioni in comuni superaddit, quam vitalitas, cum altera tantum ratione, altera realiter ab eâ distinguatur: quare si vitalitas definitionem contrahens eam à dialectica propriè, & pure sumpta ablegat, id potiori iure de vocalitate dicendum. Solutio superioris argumenti, huius etiam difficultatem eleuat: namque hic actus *definitio est actus vitalis constans genere, & differentia vitali*, propterea non est pure dialecticus, sed partim animasticus, quatenus nimirum definitionis vitalitatem attingit, quia eatenus ad finem dialecticæ neutiquam confert, vt enim dialectus definiat, ac naturam rei assequatur, quid eius interest scire, an, aut qua ratione definitio est vitalis. Cæterum hic actus *definitio vocalis constat genere, & differentia vocali* ad finem dialecticæ magnopere conducit, scilicet ad veritatis assecutionem, & ad naturas rerum mediante definitione vocali discendas, docendasque, cum non nisi vorum ministerio discamus, & doceamus. Quapropter talis actus, non solum quatenus definitionem, sed etiam quatenus vocalitatem attingit omnino dialecticus est: Quod autem vocalitas à definitione in conamuni realiter distinguatur, & fal-

C sum

sum est, cum non ab illa, sed à definitione interna ita distincta sit, & etiam abs re, cum in praesentiarum non tam distinctio, quam conducentia ad finem dialecticæ attendenda sit, magis autem vocalitas, quam vitalitas definitionis ad logicæ scopum conferat.

13 Quartum argumentum aduersus duas primas assertiones capitis præcedentis. Dialectica est scientia rationalis, eamque ita appellant multi, quos citauimus cap. super. nec non etiam Scotus initio prædic. & D. Thom. initio periherm. Quidquid autem de eo vocabulo sit, de re per illud significata inter omnes constat: idcirco autem dialectica rationalis est, & dicitur, quoniam de solis actibus intellectus, siue rationis est: voces igitur non sunt eius obiectum formale, & proprium, etiam partiale. Verum respondeo, dialecticam dici, & esse rationalem, propter id, quod in rationis actus, & veritatem in eis primario relucens, veluti in finem sponte sua destinetur, adeoque præcipuos actus suos in rationis, seu mentis internum opus intendat. Cum hoc tamen coheret, quod per aliquos actus suos etiam voces attingat, in eisque non ornatum nec syntaxim, sed artificiosam dispositionem logicam consideret, ac proinde eas velut obiectum proprium ac formale respiciat: aliud enim est esse obiectum formale, aliud esse finem vltimum, præsertim extrinsecum, ut tractatu præc. attigimus. Porro instatur argumentum, tum in scientia morali, quæ quamuis ita nominetur, tamen non est de solis moribus, & affectibus nostræ voluntatis, sed etiam de vocibus externis prout videlicet earum usus rationi consonus est, & rectum mentis habitum aut parit, aut consequitur: tum etiã in Theologia, quæ etsi ita vocetur, & sit scientia de Deo, ac proinde perfectissimè realis, tamen quoad aliquos actus suos, est de vocibus externis, nempe verbis sacramentorum, & verbis scripturæ, ac fidei, idque propriè, & formaliter. Rursus secundo respondeo, etiam si dialectica dicatur scientia rationalis, propterea, quod sit de solis rationis actibus, eam nihilominus esse posse de vocibus propriè, & formaliter, quoniam ratio alia est interna, alia externa, & à vocibus indistincta, teste Damasc. lib. 2. fidei c. 21. *ratio diducitur in internam, & enuntiatam, prolataque. Est autem interna ratio, motio animæ in cogitatione, consultatioque intellectu, sine ulla enuntiatione: prolata vero ratio in voce, & iis, quæ differunt, operationem habet: id est per linguam & os prolata oratio est.* Hactenus ille.

14 Quintum aduersus nos argumentum. Ita se habet logica respectu vocum, quemadmodum Mathematica respectu sphaeræ lignæ, & Medicina contemplatione hominis anatomici: sicut enim mathematicos professor, quia nequit sphaeram cælestem communis videre aut attingere, utitur sphaera lignea, qua illam sibi, & aliis declarat, & medicus propter similem indigentiam utitur homine anatomico, ita dialecticus quoniam res, & conceptus interiores immediate, ut aiunt, in lucem proferre nequit, eorum loco substituit voces, iisque utitur. Qua igitur ratio sphaera lignea non est obiectum formale, & proprium Mathematicæ, aut homo anatomicus Medicinæ, eadem profectò voces non erunt obiectum proprium ac formale dialecticæ, sed solius græmaticæ, aut rhetoricæ, aut Poeticæ. Respondeo sphaeram ligneam etiam esse obiectum formale, ac proprium partiale tamen, & minus principale mathematicæ facultatis, quoad eam eius partem, quæ astrologia nuncupatur; quidni vero: cum per aliquos actus suos eam formaliter, ac vere attingat, ut ubi eam dicit esse

corpus solidum, ligneum, ex cuius medio puncto omnes lineæ ad extrema ductæ, sunt æquales: item eam in vndecim sphaeras ligneas diuisam esse oportere, duodecim signa lignea instar cælestium continere, & multa alia similia quæ ad astrologiæ scientiam perfectè assequendam haud parum momenti habet.

15 Sextum aduersus nos argumentum: Non magis voces sunt signa, & imagines conceptuum, quibus substituuntur, quam conceptus rerum, quibus subrogantur: scientia autem, quæ agit de rebus, Physica v.g. non habet pro obiecto formali, ac proprio etiam inadæquato conceptus; hi enim ad scientiam animalem, aut ad dialecticam alia, atque alia ratione spectant, non tamen ad Physicam rebus tantum corporis intentam. Pari ergo ratione scientia, quæ est de conceptibus, eorumque artificiosa, & logica dispositione, non erit de vocibus veluti obiecto proprio, & formali. Quæ utrinque disparitas? Magna certè: namque vocum externarum artificiosa, ac multiplex dispositio ad finem dialecticæ assequendum, veritatèq; discendâ docendâque, maximopere conducit, ut sepe ostensum manet: nil ergo mirum, si dialecticæ propriè & formaliter obiciantur voces, quantumlibet signa tantum conceptuum, de quibus est potissimum dialectica facultas. Caterum ad perfectam notitiam, & comprehensionem rerum, parum, aut nihil attinet scire, quænam sit natura conceptuum, quibus significantur. Etsi enim in cognitiones meas non reflectam, in cognitiones, inquam, quibus compositionem ignis v.g. indago, haud propterea deerit mihi aliquid eorum, quæ ad eiusmodi compositionem perfectè assequendam vtilia, aut necessaria sunt; id, quod ipsum argumentum supponit, alias nullius momenti futurum. Quamobrem non est, quod scientiæ de rebus earum conceptus propriè, & formaliter obiciantur. Adicio, scientiæ de rebus, quæ illacunque sit, conceptus etiam quadantenus obici: scientia enim realis Physica v.g. in vestibulo suo, discit, quid ipsa sit? an scientia? an speculatiua, vel practica? in quod obiectum feratur? semetipsam ergo, adeoque conceptus considerat; longe tamen aliter, multoque parcius, quam Dialectica voces, ut hæc solutio cum priore cohereat.

16 Septimū aduersus nostram sententiā argumentum sic se habet: Quemadmodum Logica, alia est mentalis, alia vocalis, ita similiter Physica, Metaphysica, Mathematica, Iurisprudentia, & quævis alia disciplina, alia est mentalis, alia vocalis. At huiusmodi scientiæ non curant de vocibus, easque velut obiectum proprium, & formale sibi non vendicant. Similiter ergo voces erunt extra curam, & considerationem Dialecticæ, quantumcunque ea non solum mentalis, sed etiam vocalis sit, ac dicatur. Quocirca sicut Physica vocalis v.g. talis vocatur, non, quod voces consideret, sed, quod sit ipsa vocum series, & collectio, quibus scientia de solis rebus sensibilibus exprimitur, ita similiter Logica vocalis non erit scientia, aut Logica quædam de vocibus, sed potius voces ipsæ, quibus scientia de solis conceptibus, ac vera Logica significatur, exteriorque proferitur. Largior in primis argumento, Physicam v.g. aut Metaphysicam vocalem ita dici, quia vocibus exprimitur, non verò quia voces exprimit, & considerat. Quod tamen vtroque nomine Dialectica dicatur vocalis, rationes supra c. præ. propositæ satis persuadent: Respondeo 2. multo quidem verisimilius mihi videri physicam, metaphysicam, omnemque scientiam realem esse quadantenus de vocibus. Omnis enim facultas habet voces quasdam proprias, & sibi tantum

tantum familiares: harum autem explicatio non, nisi ad ipsam propriè, ac formaliter pertinet. Quod luculenter expressum habemus in Gorgia Platonis, in hac verba valde notanda; *nonne Medicina, de qua modo dicebamus, efficit, ut curationem agrotantium, & intelligere, & differere etiam de ea queamus? & Medicina igitur, ut apparet, circa sermones versatur, eos vide qui ad morbos spectant: Nonne Gymnastica circa sermones est de bona, malae corporis habitudine: Atqui & alia artes, o Gorgia, eadem ratione se habent: Qualibet enim earum versatur, circa sermones eos, qui ea de re habentur, in qua ipsa occupari solet.*

17

Octava ratio contra duas primas assertiones nostras ita instaurari solet: si logica respiceret voces, nostra logica esset diuersa à logica Aristotelica, pro diuersitate idiomatis, quo vtraque est tradita; quo pacto grammatica multiplex est & varia pro varietate idiomatum, nimirum, quia voces respicit. Consequens est falsum, & quod nullus Peripateticorum admittat, quando omnes non aliam logicam, quam Aristoteleam se docere profitentur. Confirmatur, & declaratur: propterea sunt diuersa idiomata apud diuersas gentes, sunt etiam apud eas, diuersae speciei voces: quis enim neget, hanc vocem latinam, *homo*, & hanc graecam *antropos* plus differre, quam duos homines, esseque inter se reuera dissimiles, tamen si similes, eandemque significationem habeant? si ergo voces sunt obiectum proprium, & formale Dialecticae, innumerabuntur Dialecticae, sicut sunt innumerabuntur nationes, & linguae: variato enim obiecto formali Dialecticae, haec nequit non variari; cuiuslibet autem gentis Dialectica respicit formaliter voces eius gentis proprias, diuersasque à vocibus cuiusvis alterius: respicit ergo obiectum formale diuersum ab eo, quod aliarum gentium Dialectica intuetur.

18

Verum, etsi nostra Dialectica diuersa sit penes obiectum partiale ab Aristotelica; Item, etsi propterea sunt innumerabuntur linguae, sunt etiam innumerabuntur logicae vocales, & minus principales, quid inde? Quod enim nostra logica cum Aristotelica vna dicatur, id intelligendum est quoad obiectum attributionis, & praecipua attributa. Rursus quod apud tot gentes vna tantum sit logica, id etiam accipiendum est, non de logica vocali, sed de mentali quae circa actus intellectus omnibus communes versatur, ad eorumque veritatem destinatur.

Præterea secundò, qui modos, adeoque conceptus vnius hominis diuersos speciei logica censent ab iis, qui alteri cuius insunt, hi quidem parum erunt solliciti de vnitatem logicæ nostræ, & Aristotelicæ; vnius gentis, & alterius. Vltèrius tertio qui in vno, eodemque homine tot logicas multiplicat, quot in ipsa logica habitus partiales agnoscunt, hi etiam nihil pensi habebunt, si in diuersarum gentium hominibus diuersae logicae vocales, partialesque reperiuntur. Postremo, in hac voce, *homo* (cæterarum autem par est ratio) distingui quidem potest, ac debet eius entitas materialis, ac particularis, per certos, ac destinatos casus inflexa, destinatis etiam elementis constans, aliisque eiuscemodi indiuiduationibus affecta, porro etiam ratio communis vocis ex instituto significans speciem, definitum, vniuersale, aut quidpiam simile. Hæc posterior ratio est eiusdem speciei, omninoque vna inter quasunque gentes, quibus ille cumque, & quantumvis diuersis idiomatis vtantur, & hominem, aliàsque res expriment: ea autem sola consideratur à logica, eiusque obiectum formale est, haud ergo logica penes obiectum formale diuersa erit apud diuersas gentes, aut apud innumeras infinitas multiplex. Illa verò prior, ac particularis ratio apud va-

R.P. Lyncei Philosophia. Tom. I.

rias nationes variat, vt dixi, tum elementis, seu literis, tum etiam prolatione, ac tono. Quæ orientales sunt, teste Chassanæo in catalogo gloriae mundi duodecima parte, consideratione vigesima secunda, in gutture verba collidunt, sicut, Hebræi, & Syri; quæ mediterraneæ sunt, sermones proferunt in palato veluti Græci, & Asiatici: Occidentales verò in dentibus verba frangunt, sicut Hispani, & Itali: Septentrionales verba faciunt, in pectore, vt Germani, & eis finitimi. Hinc etiam vulgò dicitur eodem Chassanæo teste Itali caprisant, Alemanni vlulant, Galli cantant, & Angli iubilant: Cæterum tota hæc diuersitas materialis vocum, & prolationum præter Dialecticam est, eique formaliter non obicitur: Proinde necesse non est, vt quemadmodum olim linguæ præ numero & multiplicitate confusæ sunt, ita etiam Dialectica nostra in infinitam quandam confusionem ac numerositatem abeat.

19

Postremæ assertioni nostræ, qua statuimus voces non esse obiectum vnicum, & adequatum Dialecticæ, nisi fortassis Aureolum supra citatum refragari video neminem alium antiquorum. Quamuis enim Ochamus Gabriel, Gregor. & reliqui nominales ei credantur aduersari, vt refert P. Hurt disput. 1. logicæ, sect. 3. cæterum luce clarius est, illos à reliquis hac in re nequitiam dissentire. Censent enim, vniuersalia, quæ iuxta ipsos, & omnes sunt obiecta formalia Dialecticæ, non tantum in vocibus, sed multo maxime in conceptibus internis sita esse. Ita Gabriel (vt alios breuitatis ergo omittam) in primum dist. 2. quæst. 8. prope finem: *videtur secunda opinio probabilior, quod vniuersale est conceptus mentis, id est actus cognoscendi, qui est vera qualitas in anima, & res singularis, significans vniuersè plura singularia æque primo negatiuè naturaliter proprie; quorum singularium est naturalis similitudo non in existendo, sed in representando: propter quod dici potest fictum, similitudo, imago, vel pictura rei etiam obiectum cognitum, sed non in seipso, sed in alio conceptu reflexo. Est etiam vniuersale vox, vel scriptum, aut quodcumque aliud signum ex institutione vel voluntario vsu significans plura singularia vniuersè, & statim addit, & secundum hunc modum omnia faciliter possunt solui, & intelligi, quam opinionem in sequentibus prosequi propono, sicut & Doctor (puta Ochamus) quodlibeto. 3. quæst. 2. eam acceptat. Qui ergo dicunt iuxta hos authores, cuncta, de quibus disseritur in Dialectica nomina solum, & voces esse eosque propterea Nominalium appellationem iure subiisse, non leuem eis calumniam irrogant.*

20

Enimverò alij alijs de causis meritò eos ita appellatos, ac notatos censent: nimirum, quia familiare ipsis est, varias & peregrinas nominum significationes comminisci; vt sic quamvis difficultatem propositam effugiant, eamque aliquatenus explicent: Hinc sequi aiunt eos à cæteris multoties dissidere, non rebus, sed solis verbis, & signis à se pro libito adinuentis: Quocirca eos communem aliorum Philosophiam ac Theologiam inusitatis nominum velaminibus rectam, haud raro suffurari, eamque veluti nouam, ac propriam vendicare; vt in Okamo, & asseclis reuixisse, credas Zenonem, & antiquos Stoicos, de quibus Cicero lib. 3. de finibus ex omnibus Philosophis Stoici plurima nominauerunt: Zeno quoque eorum princeps non tam rerum inuentor fuit, quam nonorum verborum. De iisdem etiam idem Cicero lib. 5. de finibus Stoici restant, hi quidem non vnum aliquod, aut alterum à nobis sed totam ad se nostram philosophiam transferunt: atque vt reliqui fures earum rerum, quis ceperunt signa commutari, sic illi vt nostris sententiis, vt suis viceren-

tur nomina tanquam rerum notas mutauerunt. Hos autem Nominales, nouô que Stoicos si quando à cæteris re dissentiant parum vrgeri posse testimoniis Aristotelis, vel PP. aut Scripturæ, vtpote quæ statim eludunt, ac finitè interpretantur cõfictis more suo variis nominum significationibus; Quin etiam, quod olim reprehendebat Clemens Alex. lib. 7. Strom. eligentes ea, quæ dicta sunt ambigua tradunt ad proprias opiniones, paucas voces passim carpentes non id considerantes, quod ex ipsis significatur, sed ipsa nuda dictione videntes. Nam in omnibus fere dictis, quæ adducunt, inueneris ipsos sola nomina attendentes, vt qui mutent significata, neque quemadmodum dicantur, cognoscant, neque iis, quas afferunt allegationibus, ita vt earum natura postulat vtantur. Veritas autem non inuenitur in eo quod transferant significata, sic enim omnem conuenientiam veram veritatem. Quos à priori censura vendicauit, vti nam ab hac posteriori, quæ grauior est, omnino vindicare possem: hanc autem prouinciam difficilem video, adeoque fateor, quod etiam in confesso habet P. Vafquez tom. 1. in 1. part. quæst. 12. art. 8. d. 5. cap. 3. initio, eos haud raro nominibus ita abuti, vt vel noua obtundant, vel antiqua ad nouos, & inusitados sensus detorqueant. Verum ne hic abusus in eis perpetuus est, adeo frequens, vt aliqui calumniandi studio vulgant; & quantus quantus sit, eum propter, tam acerbe habendi non sunt, vtpote quia alias in scriptis suis summam claritatem, & subtilitatem attendunt.

20

Ne tamen obliuiscamur ad metam tendere, longè ex pariemur equis, videamus an quàm autoritate, tam etiam ratione solida destituta sit eorum opinio, qui tertiæ assertioni nostræ dissentiant, & in solis vocibus dialecticum occupari existimant. Obiicitur primo, logicam dici à logo: logos autem græcis id est quod latinis sermo, siue verborum series quædam, atque contextus; Logica ergo à verbis siue vocibus dicitur, adeoque de eis solis est: sed in primis logica dicitur præcipuè non à logo, siue sermone vocali, & externo, sed à sermone mentali, vt docent Isidorus lib. 2. etymolog. c. 22. Thom. initio Perihermen. & post. Scotus init. prædicab. Auerſa qu. 1. log. ser. 1. paulò ante medium, Hurtadus dist. 1. log. serm. 3. Quanquam etiam à sermone externo logica diceretur non solum secundariò, quod non diffitemur, sed etiam primariò, non tamen propterea ea de solis verbis, seu vocibus externis esse deberet; namque, vt superius exposuimus latiùs, Theologia quæ de solo Deo non est, à Deo tamen nomenclaturam suam habet: & scientia moralis, etsi non de solis moribus sit, sed multa etiam de obiecto morum, & affectuum nostrorum tractet, tamen à moribus appellationem accipit.

21

Obiici etiam solet. Quidquid dialectici negotij est, reducit vel ad prædicabilia; & hæ sunt voces, vnde opus Porphyrij de prædicabilibus eiusque Isagogæ, vulgò dici solet tractatus de quinque vocibus, vt videre est apud Sotum initio prædicabiliũ & alios: vel ad prædicamenta; & hæc non sunt obiectum formale logicæ, nisi prout subsunt vocibus, & per eas exprimiuntur: quare tractatus Aristotelæus de prædicam. incipit ab vniuocis, & æquiuocis: prædicamenta autem esse obiectum formale dialecticæ duntaxat prout subiacent vocibus, est has potius, quam illa dialecticæ formaliter obiici: vel ad nomen, verbum, orationem, & reliqua signa, de quibus in lib. Periherm. & huiusmodi voces quidem esse certum: vel ad modum sciendi, & definitionem, diuisionem, argumentationem, in quas dissecatur, de quibus tum in lib. Periherm. tum etiam in lib.

de prior. ac post. resolutione; hæc autem omnia nil nisi voces esse exploratum: modus enim sciendi finitur oratio ignoti manifestatiua; oratio autem vocibus cohæret: definitio etiam, diuisiò, argumentatiò ita finiuntur, vt per orationem veluti per genus iuxta aliquos, iuxta alios verò per modum sciendi tanquam per genus explicentur, quod autem cunquæ rationem generis obtineat, eodem res redit. Porro hæc quæ recensuimus, & non alia ad dialecticam spectant; nihil ergo ad illam præterquam voces propriè ac formaliter attinet.

22

Verum hæc inductio ex Aureolo fermè desumpta parum habet momenti: prædicabilia enim de quibus agit dialectica non sunt voces, sed potissimum conceptus mentis: quod autem tractatus de iis institui solitus, ab aliquibus vocetur tractatus de quinque vocibus, vel abusus est, vel certè de vocibus internis, & fusè sumptis sermo est. Prædicamenta quoque non spectant ad dialecticam præcisè prout vocibus subsunt, sed vel secundum se, vel prout mentis actibus obijacent adeoque res ipsæ & non solæ voces sunt obiectum formale tractatus de prædicam. Qui quod inchoet ab vniuocis, & æquiuocis parum refert, namque etiam physica v. g. incipit à semetipsa, suæque natura, & tendentiæ essentiali, eamque exactè discuti; quis tamè hinc inferat, eam nisi de seipsa non esse, in aliudque obiectum formale neutiquam ferri? Nomina etiam & verba, ac signa non solum externa sed etiam interna, non abusiue, sed propriè talia communiter agnoscunt Theologi, vbi de verbo diuino, & secunda persona triados differunt; ex hoc ergo non est, quod solæ voces ad dialecticam formaliter pertineant. Tandem oratio propriè dicta siue sermo, aut logos, non tantum in ore ac voce sed etiam in mente regeitur, vt censent præter alios ij authores, quos nuper laudauimus, cum de deriuatione, siue ethymologicæ, atque causæ, quam propter ita appellatur, sermo nobis esset. Quanquam ergo modus sciendi, & definitio, diuisiò, & argumentatiò, in quas dissecatur ita instituta sint, vt per orationem proximè, aut remotè explicentur ac definiantur: haud propterea dialectica de eis disceptans, solas in eis voces respiciet.

23

Obiici tertio ac postremo potest iuxta eos authores, quos cap. præcedenti longo censu retulimus, dialecticam, & rhetoricam duntaxat differre ex modo tendendi, non verò ex obiecto, sicut ergo rhetorica solas voces, sic etiam dialectica eas solas respicit, aliàs si hæc quidpiam aliud nempe res, aut conceptus internos, non verò illa intueretur, vtraque haud dubiè etiam penes obiectum inuicem dissideret. Sed occurrendum; supradictos authores aut duntaxat obiectum inadæquatum vtrique facultati commune statuisse, cum quo cohæret, quod logica in aliud quam voces incumbat, aut certè sermonem habuisse de sola logica vocali, quam etiam nos nil nisi voces formaliter respicere, atque, vt Fabius supra loquitur, in eis totam positam esse vltro fatemur.

CAPVT III.

An & quatenus actus intellectus sint obiectum dialecticæ?

Quod actus intellectus saltem sint obiectum materiale dialecticæ, prout nimirum subsunt artificio logico, ab eoque velut ab aliquo formali afficiuntur, adè exploratum est, vt à nemine quem viderim in dubium reuocetur. Quod item actus intellectus non sint obiectum adæquatum, & vnicum dialecticæ,

24

dialectica, haud minus certum: ea enim, vel voces, vel res, vel denominationes extrinsecas, siue concreta intentionalia, vel fortassis etiam ens rationis, vel haec omnia attingit, atque, vt non constet inter omnes, quidnam horum praeter actus intellectus respiciat, praeter eos tamen aliquid ab ea respici vltius, quod illud cunque sit, nemo quidem non fatetur. Quamobrem tota difficultas praesens in hoc vnum deuoluitur; an actus intellectus sint obiectum formale, & quod consequens est proprium, & genuinum nostrae dialecticae? Esse quidem censo cum Aristotele quem refert & sequitur B. Thomas cuius haec sunt verba lib. 1. Periherm. lect. 1. *Cuius autem logica dicatur rationalis scientia, necesse est, quod eius consideratio versetur circa ea quae pertinent ad res praedicatas operationes rationis, de his igitur, quae pertinent ad primam operationem intellectus, id est de his, quae simplici intellectu concipiuntur, determinauit Aristoteles in lib. predicamentorum. De his vero quae pertinent ad secundam operationem scilicet de enumeratione affirmatiua, & negatiua determinauit Philosophus in lib. Perihermenias. De his vero quae pertinent ad tertiam operationem determinauit in libro priorum, & consequentibus, in quibus agitur de syllogismo simpliciter, & de diuersis syllogismorum speciebus quibus ratio procedit de vno ad aliud. Porro autem, cum obiectum attributionis scientiae, ad quod reliqua eius obiecta referuntur, haud dubie sit eius obiectum formale; quotquot auctores dialecticam totam actui intellectus, vel generaliter sumpto, vel specialiter accepto, definitioni nimirum, argumentationi, syllogismo, modo sciendi, propositioni alicui vè alteri attribuant, hi omnes dialecticam de actibus intellectus velut de obiecto formali, & proprio esse non negabunt; quot autem quantique auctores ita de obiecto attributionis dialecticae sentiant, tractatu sequenti liquebit.*

25 Rationes, quibus in hanc sententiam moueor nec paucae, nec leues: Prima esto: Dialectica affirmationem, & negationem; vniuersalitatem, & particularitatem propositionis mentalis proprie, ac formaliter attingit, veluti cum demonstrationem in Barbara ex tribus propositionibus vniuersalibus & affirmatiuis construi docet, & cum ex duabus propositionibus particularibus, duabusue negatiuis nil concludi cauet. Atqui vniuersalitas, & particularitas, affirmatio, & negatio, sunt praedicata realia, & iudicio mentali physice essentialia; actus igitur intellectus penes suas realitates, ac praedicata intrinseca, & essentialia ad dialecticam facultatem proprie, & formaliter pertinent. Probata maiori, sola minor restat probanda, eaque hunc in modum probatur: Propositio aliqua eatenus est vniuersalis, aut particularis, quatenus plura confusè, aut vnum clarè representat, hoc pacto v. g. *omnis homo currit, Petrus currit*, repraesentatio, autem propositionis eiusque claritas, aut confusio ei essentialia sunt, ab eaque minimè distinguuntur: Quod si hanc solam, *aliquis homo currit*, aliamue similem propositionem strictè particularem appelles, eius, quae singularis superposita, par est ratio, quod ad praesens attinet. Rursus propositio, quod sit affirmatiua, aut negatiua, hoc re ipsa à simplici apprehensione dissidet; quia uis autem res per id realiter, ac essentialiter constituitur, munere cuius à non ipsa distinguitur; propositio igitur per semetipsam est affirmatiua, aut negatiua.

26 Altera ratio nostrae sententiae esto. Dialectica habet pro obiecto formali veritatem & falsitatem, quae actu intellectus constituuntur; quandoque adaequatè, vt cum sunt essentialia propositioni verae, aut fal-

sa; quandoque vero inadaequatè, vt cum sunt accidentariae; & partim in actu, partimque in ipso obiecto, quemadmodum repraesentatur, ita vel non ita se habente sita. Assumptum probatur: quoniam Dialectica disputat, an praemissa sint conclusionem veriores, an possit ex falsa praemissa concludi verum: Rursus differit de syllogismo fallaci, seu fallò, de syllogismo probabili, cuius probabilitas in eo sita, quod aliqua eius propositio attento motiuo eiusque vi haud magis vera quam falsa esse possit. tertia ratio Dialectica regulas praescribit definiendi, diuidenti, & argumentandi; haec autem operationes artificiosae quatenus tales sunt actus intellectus; hos ergo velut obiectum formale Dialectica respicit. Consequentia suadet: siue enim artificium logicum, quod in definitione, diuisione, & argumentatione elucet sit ens rationis, siue quid reale, de quo inferius, negari tamen nequit id quod est definitio, diuisio &c. esse actum intellectus: Dialectica autem immediatè, & formaliter attingit definitionem, diuisionem, & argumentationem, ac proinde id quod definitio, aut diuisio est: immediatè ergo & formaliter attingit actus intellectus.

Quarta ratio: denominationes generis, speciei, &c. ad logicam veluti obiectum formale ac proprium attinent; haec autem sunt denominationes extrinsecae ab actu intellectus oriundae, eumque intimè inuoluentes, vt inferius constabit. 5. Ratio: esto haec denominationes, aliaeque similes forent entia rationis, sicuti Thomistae contendunt, propterea tamen negari non posset, cognitionem intellectus esse obiectum formale, & genuinum Dialecticae: Cuius rei gratia supponendum est, denominationem generis v. g. quantumuis largiamur esse ens rationis, eam tamen connotare cognitionem realem, ex qua in obiectum redundat; tum quia esse cognitum genericè siue esse genus est obiecti cognitioni reali genericè; At hoc quod est obiecti cognitioni reali eam ex obliquo connotat: tum etiam, quia carentia connotat ens reale, & per illud explicatur: ergo, & ens rationis ens reale connotare poterit, & consequenter genus cognitionem à qua in obiectum refertur; tum demum, quia ens reale connotare potest ens rationis, vt videre est in cognitione chymerae; Ens igitur rationis è conuerso, quale in praesens permittimus esse genus, poterit ex obliquo connotare ens reale, cuiusmodi est cognitio, à qua in rem cognitam resultat. Item secundo supponendum est, aliquid posse cognosci ex obliquo, & adhuc esse obiectum formale cognitionis, quia proximè, & per se attingitur, vt cap. sequent. clarebit. Quibus positis sic arguo quod Dialectica immediatè, & per se attingit saltem ex obliquo, id velut obiectum formale respicit, hoc autem pacto actus intellectus attingit, cum de secundis intentionibus generis, speciei, & similibus disputat, vt ex his liquet, quae praesupposuimus. Postrema ratio: Res ab intellectu cognita ab obiecto formali Dialecticae prohibenda non sunt, vt cap. sequent. apparebit; ergo multo minus cognitiones reales, quibus intellectus res cognoscit.

Enimvero, qui entia rationis sola, & qui etiam solas voces Dialecticae formaliter obiciunt, hi actus intellectus ab obiecto proprio, & formali Dialecticae eliminant: Eorum autem opinio probari, & nostra nuper tradita improbari potest his argumentis Dialectica eo modo respicit actus intellectus, eorumque artificium logicum, quo ipsa inter se comparantur: sed actus intellectus comparantur cum artificio Dialectico, quod in ipsis resplendet, velut subiectum ad formam, seu velut materiale ad formale.

male. Maior perspicua videtur, omnis enim scientia conformis esse debet rebus quas intuetur. Minor autem suadetur, quoniam artificium Dialecticum distinguitur ab actibus intellectus, eisque, quod consequens est, superuenit, eorum igitur vera forma est, siue quod perinde est respectu eorum quid formale: quod distinguatur constat. 1. quia tale artificium logicum est ens rationis, ergo ab actibus intellectus inter entia realia proculdubio computandis distinctum; secundò quoniam forma artificiosa domus à lignis, & lapidibus distinguitur propter separabilitatem ab iis, artificium ergo Dialecticum ab actibus intellectus similiter distinguetur: tertio, quoniam actus intellectus reperiuntur, sine huiusmodi artificio, ut videre est in apprehensione, quæ omnino eadem manens, modo subiectum, modo prædicatum esse potest: quid enim vetat, cum hominem apprehendo, aut hominem esse animal rationale, aut hoc esse hominem affirmare, prout libuerit? neque non in propositione; quæ modo maior modo minor esse potest, in diuersis syllogismis, aut etiam in eodem, si quarta figura admittenda, & à solo tempore, ac prolatione externa pendeat, quamnam propositio sit maior, quamnam minor.

29 Respondeo negata maiori & eius probatione: Haud enim necesse est, scientiam quamuis quoad omnia conformem esse rebus scitis, earumque ordinem & mutuam proportionem æmulari: namque corpus equi v.g. est eius materia, & anima equina eius forma, & tamen physica non solum animam velut obiectum formale, sed etiam corpus equinum respicit, nec quod hoc sit quid materiale in equo, ac vicem subiecti obtineat, propterea illud velut obiectum materiale intuetur: simili ergo modo, tametsi actus intellectus sint veluti materiale quoddam artificio logico substratum, & hoc veluti formale, dialectica tamen non solum hoc, verum etiam illos tanquam obiectum formale, ac proprium ex æquo inspicit: Adde, quæ priora in semetipsis tempore sunt, non ex hoc prius tempore per scientiam nostram attingi, quæ etiam tempore posteriora reapse non posterius sciri; Deum enim creaturis infinito temporum intervallo anteriorem, siue priorem non prius creaturis, sed post has, harumque interuentu & medio scimus, contra verò creaturas Deo posteriore s, & ab eo existentes haud tamen posterius cognoscimus, sed ut plurimum prius: talis ergo proportio scientiæ cum rebus scitis qualis in maiore argumenti asseritur, neutiquam admitenda.

30 Præterea secundò respondeo negata minore argumenti: falso enim adstruitur, artificium Dialecticum, quod relucet in actibus intellectus, esse formam quandam ab eis realiter distinctam, eisque adesse, & abesse paratam. Ad primam probationem contrariam dicendum est, ens rationis ab artificio Dialectico prorsus alienum esse: Ad secundam probationem respondendum est, formam artificiosam domus in situ, extensione, & proportionem partium eius consistere, situs autem extensio, & proportio partium omnium materialium domus eis adesse, vel abesse potest, adeoque ab eis realiter distinguitur, proinde nihil mirum quod forma artificiosa domus ab eius materia realiter distincta sit: at artificium logicum in speciali representatione actuum accommodata ad regulas Dialecticæ consistit: ea autem representatio actibus essentialis, & ab iis indistincta: quod enim actus aliquis hominem esse animal rationale representet, & affirmet, sicut lex definitionis præcipit, nihil præter ipsum actum, nihil ei superaddi-

tum: unde artificium logicum definitionis, diuisionis, &c. ab eiusmodi actibus intellectus realiter non distinguitur.

31 Occurrendum etiam tertiæ probationi ac duplici eius exemplo; quod enim ponitur in apprehensione, parum vrget: Primum, quia fortassis nulla apprehensio subiectum, aut prædicatum denominat, de quo suo loco: Deinde quia fortassis vna, eademque apprehensio hominis, aut est indifferens, ut eum constituat subiectum vel prædicatum: aliaque est non ex obiecto, sed ex modo tendendi, quæ hanc propositionem, *homo est animal rationale*, & alia, quæ hanc, *animal rationale est homo*, constituit: Præterea, tametsi apprehensio constituit subiectum & prædicatum; eademque vtrumlibet ex æquo, quæ duo sunt, ut dixi, satis dubiosa; ceterum vna eademque apprehensio sponte sua indifferens ut subiectum, vel prædicatum constituat, determinatur per iudicium specialis representationis, & essentia, ut subiectum potius, quam prædicatum constituat, & hominem, v.g. subiiciat potius animali rationali, in hunc modum, *homo est animal rationale*, quam econuerso hunc in modum, *animal rationale est homo*; artificium ergo dialecticum subiecti, & prædicati ut ab vno aliquo actu intellectus distinguatur, non tamen à collectione, seu conjunctione plurium. Posterius exemplum in maiori, & minori syllogistica positum haud magis premit, eodemque modo eneruandum: Quod enim eadem propositio possit esse modo maior, modo minor in eodem, aut diuerso syllogismo, aut nec maior, nec minor in vltro syllogismo, id tantum arguit artificium maioris inadæquatè distingui ab eius entitate, eique superaddere, vel consortium alterius præmissæ, si simul cum ea nequit non esse maior, vel prioritatem temporis, qua alteram præmissam tempore anteuertat, si alterutra est indifferens ut in sensu composito alterius sit maior, vel minor: neutiquam tamen arguit, artificium illud ab entitate propositionis adæquatè distingui, siquidem ut propositio sit maior debet representare medium, & terminum obiectiuum, qui maius extremum nuncupatur; quidquid autem de hoc sit, saltem aliquid conclusionis necessario representat, alias illius maior, atque origo neutiquam futura: omnis autem representatio ab entitate propositionis indistincta est, atque adeo artificium maioris quadantenus ab ea indistinctum erit. Quocirca argumentum in aduersarios retorqueo, & suis eos armis impeto: artificium Dialecticum est obiectum formale, ac proprium Dialecticæ ut nemo inficias ierit, at hoc artificium realiter indistinctum est, si non à singulis actibus intellectus, at saltem à pluribus collectivè sumptis, hi ergo seu singulatim, seu collectivè sumpti Dialecticæ formaliter ac propriè obiciuntur.

32 Alterum aduersus nostram doctrinam argumentum: actus intellectus sunt obiectum formale scientiæ de anima, quæ ut essentiam animæ, sic eius effectus, & proprietates necessaria ratione discutit, non ergo Dialecticæ. Respondeo, actus intellectus quæ vitales, quæ naturales, quæ affectuum directiuos, quæ spirituales, quæ in actione, vel qualitate positos, &c. esse obiectum formale scientiæ animatiæ: at quadantenus definitiones, diuisiones, veros, falsos, probabiles, maiores minores, &c. Dialecticæ facultatis esse. Vel paulò aliter logica, & scientia de anima non ex obiecto formali realiter diuerso semper differre debent, sed multoties ex diuerso modo tendendi in eadem materiam dissidere possunt: nihil enim frequentius inter scholasticos quam scientias interdum ex modo representandi distepare. Egregie atque ad-

rem nostram appositissime Fabius lib. 2. institutio-
num cap. 21. Neque proinus non est materia rhetori-
ces, si in eadem versatur, & alium nam si queram, quid
sit materia statuarij dicitur as si queram quid sit ex-
cisoris, id est eius fabrica, quam Graeci χαλκουργικὴν vo-
cant, similiter esse respondeant. Atqui plurimum à sta-
tuis differunt vasa. Nec medicina ideo non erit ars
quia vinctio, & exercitatio cum palastrica, ciborum ve-
ro qualitas etiam cum coquorum ei sit arte communis.

C A P V T IV.

An, aut quatenus res sunt obiectum
Dialectica.

33 Quid res cognita saltem sint obiectum mate-
riale Dialecticae, prout nimirum subsunt acti-
bus, & ab eis denominantur, quod item sola res nō
sint obiectū Dialecticae, sed in super actus, aut voces,
aut entia rationis, citra dubium est. Eas autem esse
obiectum formale, ac proprium huius facultatis, ta-
meti adeo exploratum non sit, mihi certe longē pro-
babilius videtur. Atque in primis suadet auctori-
tate Aristotelis 4. metaph. text. 5. in eodem genere
Dialecticae, & sophistica versantur, in quo philosophia,
estque Dialectica tentatrix de his, quorum cognitio ad
philosophiam spectat. Constat autem philosophiam
esse formaliter, ac propriē de rebus; ergo & Diale-
cticam ita de iisdem esse, negandum haud est. Hoc
ipsum docuit Arist. 1. rhetor. c. 1. & 1. elench. c. 11. &
alibi saepe. Prius id docuit Aristotelis magister Plato
in Philebo ubi de Dialectica differens ait, esse eam
que circa id quod est, & verē est, & semper eodem mo-
do se habet versatur: quibus verbis res Dialecticae ve-
lut obiectum formale attribuit: Augustinus etiam
lib. de categ. c. 3. de Aristotele, quem sequitur ita ait.
cum de perceptis proposuerit disputare, & de iis que
sunt, & de iis que dicuntur, necessariō locuturus est:
ut autem per ea quae sunt percepta intelligit actus
intellectus, & per ea quae dicuntur voces, ita etiam
per ea quae sunt citra dubium res; haec ergo iuxta Au-
gustinum, & Aristotelem ab eo relatum Dialecticae
formaliter obiciuntur. Consensit D. Thomas opul-
culo 56. logica principaliter est de secundis intentio-
nibus & cetera. tacite insinuans etiā res cognitās, si-
ue primas intentiones esse obiectum formale Dia-
lecticae, tameti minus principale: statim hoc magis
explicat; & cum Auicenna docet res in consortio
actuum, quibus subsunt, esse obiectum formale
Dialecticae; sed quia secundo intentiones principaliter
accipiuntur à proprietatibus rerum mediantibus pri-
mis, sicut visum est, ideo dicit Auicenna primo sua
metaphysica quod logica est de secundis intentionibus
adiunctis primis, & tandem sic concludit; manifestum
est quod logica notum faciat de omnibus in communi,
qua S. D. clausula nihil manifestius. Nostra etiam
sententia suffragantur Eustrat. 2. post. comment.
324. Rodulph. Agricola libro 2. de inuent. Dial.
capite 5. Hurtadus disp. 1. log. sect. 5. Auerla q. 2.
log. f. 1. conclusione 2.

34 Probatur etiam ratione nostra sententia. Nam
veritas, & falsitas sunt obiectum formale, & pro-
prium dialecticae; quae nimirum libros Perihermen-
ias magna ex parte in eis explicandis insumit, ne-
que non etiam multa de eis in libris de priori, & po-
steriori resolutione attingit. Porro autem immediatē
& proximē, siue per praemissas suas eas respicit,
adeoque tanquam obiectum immediatum, & forma-
le. Atqui veritas, & falsitas ex actu, & obiecto, siue

re ei conformi intrinsecē constituitur, ut etiam mul-
ti aduersariorum non negant, res ergo ipsae falsae, aut
verae cognitae, formaliter, ac propriē dialecticae obii-
ciuntur. Quod si non per praemissas, sed etiam ali-
quando per conclusiones dialecticae veritatem, ac
falsitatem, adeoque res in eis imbibitas attingat, ut su-
perius c. 1. vidimus, quatenus etiam, quod concludi-
tur in scientia, sit obiectum formale illius, si non
executionis; at intentionis ordine. Rursus dialectica
genus, speciem, definitum, diuisum, subiectum, pra-
dicatum &c. immediatē, & formaliter attingit, ut
omnes fatentur. Atqui genus, species, & cetera, ob-
iectum, siue rem cognitā in recto includunt, quā-
do genus quidem est obiectum, quod praedicatur in
quid de pluribus specie differentibus, & species ob-
iectum praedicabile de pluribus differentibus solo
numero: logica ergo obiecta secundarum intentio-
num, siue res ipsas immediatē & formaliter at-
tingit.

Item tertio, quemadmodum homo ordinatur ad
Deum clarē visum, ita dialectica ad genus, speciem,
subiectum, praedicatum &c. Homo autem ita re-
fertur ad Deum clarē visum, ut non solum visio, ve-
num etiam ipse Deus sit eius finis, illa finis quo,
hic finis qui, illa finis consequibilis, hic finis asse-
quibilis: simili ergo modo ita dialectica destinatur
ad secundas intentiones, & res per eas cognitās, ut
ambae sint eius obiectum formale, haec obiectum forma-
le quod, illa obiectum formale quo, haec obiectum cog-
noscibile, ille obiectum effectibile. 4. probatur nostra
sententia ad homines, ut aiunt, aduersus Thomistas, qui
obiectū formale actus eius specificatiuū siue à quouis
alio distinctiū esse tradunt. Quoties obiectū ita cō-
paratur eum actu, ut quā à quouis alio specie di-
uersum reddat, toties est obiectum formale illius,
quemadmodum enim differentia totius à forma, sic
etiam diuersitas actus ab obiecto formali sumitur.
Atqui res ita comparatur cum actibus dialecticis, ut
eos specie diuersos efficiant; res igitur sunt ob-
iectum formale actuum, & consequenter habituum
Dialecticae, cetera cum consent, minor probatur;
quoniam hic actus Dialecticae, definitio est oratio
explicans naturam rei, & hic definitio est oratio ex-
plicans naturam ipsius actus, siue definitionis ita insti-
tuti sunt, ut specie inuicem dissideant, cum prior sit
essentialiter verus, & posterior essentialiter falsus:
eiusmodi autem diuersitas specifica inde tantum
nascitur, quod prior tendat in rem definitam, & po-
sterior in solam definitionem, quā nimirum vter-
que definit: res ergo diuersitatem specificam in actus
Dialecticos refundunt: quae enim eius, ea est plurium
aliorum ratio. Tandem Dialectica disputat, an res
sint eius obiectum formale: alias quorum id vel ad-
uersarij in praesentiarum vltro citroque agitant; aut
cur extra metas profluunt: omne autem de quo Dia-
lectica ex professo, & per se disputat, est eius ob-
iectum formale; vel cur artificium definitionis, diui-
sionis, aliudue quoduis, quantumlibet accuratē eo de
agatur in Dialectica, eius tamen est obiectum forma-
le: res ergo ei formaliter obiciuntur. At dices
hoc argumento probari res etiam secundum se, &
penes esse physicum esse obiectum formale Diale-
cticae; hoc autem falsum est: namque ad summum
possunt talem rationem obiecti obtinere secundum
esse intentionale, & prout subsunt actibus. Verum
consequens falsum non esse sed verissimum, mox
constabit. Deinde falsum esto; sed eius sequela haud
probat, quin omnino nulla est: Nam tantum se-
quitur sequique probatur, res, secundum esse physi-
cum, esse obiectum formale Dialecticae in actu

signato, non autem in actu exercito, & proprio. Cuius ratio est, quia res secundum esse physicum esse obiectum formale dialecticæ, quo de agitur in hac disciplina, est eas à dialectica formaliter attingi, eiusque considerationi subesse, eas ergo ab illa tractari quatenus sunt, aut quoad an sunt obiectum formale, est eas sumi secundum esse intentionale, atque ita tractari, & respici à dialectica, si sermo sit de actu non signato, & lato, sed exercito & vero.

36 Ceterum res nullatenus esse obiectum formale dialecticæ censent non pauci, nec indocti, praesertim Iandunus 4. metaphyl. quaest. 6. Zabarella lib. 1. de nat. log. cap. 19. Rodericus noster d. 2. log. sect. 1. subf. 2. Compton. disp. 3. sect. 3. Hi satis esse non putant res subesse artificio logico, ut dialectica eos immediate, & formaliter attingat, contra quam initio huius cap. statuimus. Arguunt autem primò: Dialectica attingit in recto actus intellectus, & in obliquo eorum obiecta siue res, sine quibus nequeunt actus cognosci: hi ergo sunt obiectum directum siue rectum logicæ, & res duntaxat obiectum indirectum, & obliquum; obiectum autem formale cum directo, & materiale cum indirecto recurrit, idemque prorsus est; actus igitur intellectus sunt obiectum formale dialecticæ, & res non nisi obiectum materiale.

37 Huic difficultati dupliciter occurro, & primò quidem aio, logicam res ipsas per plures actus suos in recto attingere, ut nostræ probationes conuincunt; genus enim est id quod predicatur de pluribus differentiis specie in quid, species quod predicatur de pluribus differentiis numero, subiectum id de quo aliquod affirmatur, predicatum ipsum quod affirmatur, maius extremum primæ figuræ est, quod in aliqua præmissa prædicatur, minus extremum quod in aliqua subiicitur: Quibus, & similibus actibus dialectica haud dubie res ipsas, idve, quod secundis intentionibus substat, in recto attingit. Deinde dico, quod in obliquo & indirectè attingitur, posse tamen, ac solere esse obiectum formale; permissio ergo dialecticam ita respicere, & non aliter res, siue primas intentiones, hæc nihilominus ei formaliter obiciuntur. Quod autem antecedens verum sit, haud ægrè probatur; nam scientia de homine eum definiens animal rationale instar obiecti formalis respicit non solum hominem, verum etiam sensiones, & discursiones, respectu quarum eum definit, clariùsque, & explicitius cognoscit, cum sint nimirum ratio, vnde homo ita cognoscatur, & non per se solum, sed multò maxime per illas explicetur: Scientia autem de homine sensiones, & discursus, in obliquo respicit: quod ergo ita respicitur nihilominus valet esse obiectum formale. Rursus hæc propositio Theologica, *Deus est homo*, naturam diuinam, & humanam velut obiectum formale respicit, si sit præmissa quoad executionem, sin autem conclusio quoad intentionem, ut in loco exposuimus: At utramque naturam in obliquo attingit, & solam earum subsistentiam in recto, alias naturam diuinam esse humanam hæreticè affirmatura.

38 Obiciunt secundò: sicut diuina reuelatio mysterium fidei essentialiter connotat, & reuelatum denominat, ita genereitas naturam genericam animalis v. g. essentialiter connotat, eamque genus denominat; sed sola diuina reuelatio, non mysterium reuelatum est obiectum formale fidei, ut cum B. Tho. 1. 2. qu. 1. art. 1. communiter Theologi docent; sola igitur genereitas, non natura generica, siue res genereitate cognita censenda est obiectum formale dialecticæ de genere agentis: Quæ autem generis ea-

dem est cæterorum ratio. Respondeo bifariam sumi posse mysterium reuelatum, videlicet incomplexè, & secundum se præcisè, vel in consortio reuelationis, & prout ei subest. Priori modo sumptum est obiectum formale fidei, secus verò posteriori: quod in hoc discursu fidei enitet. Quod à Deo summe veraci, & sapienti reuelatum est id ita se habet, sed Trinitas, & vnitas Dei à Deo reuelata est, Deus igitur est trinus, & vnus; vbi Trinitas, & Vnitas Dei in conclusione illata, ac nudè sumpta non est obiectum formale, sed materiale, in præmissis verò, & prout reuelationi subiaccens est obiectum formale: Nec aliud voluere Theologi. At nos hæcenus solum asseruimus res esse obiectum formale dialecticæ, non secundum se, & incomplexè sumptas, sed ut actibus intellectus obiacent. Et ab eis genera, aut species denominantur: Hoc autem argumento facto non infirmatur, sed potius ab eo lucem, & firmitatem accipit.

39 Huc vsque tantum egimus de rebus secundum esse intentionale, & quatenus actibus subsunt, eosve terminant: modo operæ pretium erit breuiter discutere, an res penes esse physicum, & secundum se sumptæ sint obiectum formale alicuius partis dialecticæ? Esse affirmo cum Auerroë, Auicenna initio suæ log. & aliis: moueor hoc argumento: in dialectica agitur directè de prædicamentis, prædicamenta autem sunt res penes esse physicum, sicut prædicabilia sunt res penes esse intentionale; nec verò confundi debent prædicabilia, & prædicamenta, cum de iis diuersi soleant tractatus institui. Confirmatur; quoniam notitia rerum penes esse physicum conducit magnopere ad perfectam notitiam, & praxim eorum, de quibus potissimum est dialectica, scire v. g. quid essentia, & substantia rei ad definiendum, siue naturam rei explicandam: quid totum, & partes, ad diuidendum, quid identitas vni tertio, quid distinctio ad argumentandum, & ex identitate aliquorum inter se eorum inter se identitatem concludendam; Dialectici ergo muneris est de rebus penes esse physicum sobrie quidem, & parcè agere, quatenus nimirum necessariae sunt ad fabricam secundarum intentionum; quod autem in aliud obiectum formale porro referantur, haud prohibet eas esse obiectum formale, quoties immediate, & per se primò attinguntur, ut superius ostensum manet, & vel hinc constat, quod pleraque obiecta formalia dialecticæ, definitio nimirum, diuisio, &c. in aliud, scilicet in obiectum attributionis huius discipline, quod illud cunque sit, vltèrius referantur. Confirmatur 2. quoniam logica tradit quid sit substantia, quid accidens, quid quantitas, qualitas, relatio, actio & passio, ac cætera prædicamenta, quæ eorum proprietates, quæ species? At hoc est agere de rebus penes esse physicum. Confirmatur tertio, quia ut ait Richard. Victorinus, *logica tractat de rebus secundum prædicamentalem constitutionem*: At res constitui prædicamentali, siue in aliquo prædicamento collocari, easve esse substantiam v. g. quantitatem, aut qualitatem: est eas sumi penes esse physicum, ita ergo sumptæ sunt obiectum formale, de quo agit, ac deserit dialectica.

40 Contrarium tenent Boët. Ammon. Simplicius & alij; mouentur primò auctoritate Aristotelis c. 4. de prædicam. *Horum quæ nulla complexione dicuntur singularia, aut substantiam significant, aut quantitatem, aut qualitatem*, &c. Dialectica ergo Aristotelica est de vocibus, aut conceptibus prout significant res, siue de his prout significantur: Respondeo ita esse ex parte, cæterum esse etiam de rebus secundum se sumptis,

sumptis, mox enim subiungit Aristot. eodem cap. *Est autem substantia quidem, ut in summa dicamus, velut homo, equus; & quæ cætera de rebus secundum esse physicum antea, & postea peragit.* Obiiciunt secundò, eadem ligna v. g. non possunt esse simul materia domus, & navis, similiter ergo eadem res penes esse physicum non poterunt esse simul obiectum formale, & materia circa quam logica, & physice, huius ergo cum sint, illius non erunt. Respondeo, forma artificiosa domus, aut navis est intrinseca, vnde nihil mirum quod eadem materia nequeat simul utramque suscipere; sicut idem subiectum nequit esse simul calidum, & frigidum: Cæterum logica, & physica extrinsece tantum obiecta sua denominant; proinde idem utrique obiici, & ab eis denominari simul valet: haud aliter ac multæ aliæ denominationes extrinsece cogniti videlicet amati, apprehensi, iudicati &c. in idem met simulum conveniunt.

41

Arguunt tertio, cum aduersus hanc posteriorem nostræ sententiæ partem: tum etiam aduersus priorem. Res ne propterea subsunt actibus intellectus sunt obiectum formale logicæ, sed dumtaxat materiale, multo ergo minus secundum se sumptæ, & penes esse physicum eam rationem obiecti formalis adipscentur. Antecedens videtur perspicuum: idcirco enim Dialectica respicit res, quia sunt genus, species, subiectum, predicatum, medium syllogismi, maius extremum, &c. sublati his denominationibus eas nequaquam respectura: tolle namque ab homine v. g. quod sit species aut quid simile, & quod remanebit, nihil ad Dialecticam, ut enim ait B. Thom. dicto opusc. 56. *Logica cum considerat universale, non considerat ipsum quantum ad naturam subiectam per se; non enim considerat hominem in eo, quod homo, sed in eo quod species, & sic de aliis animalibus.* Quandoquidem ergo ideo res attinguntur à Dialectica, quia sunt genus, species, &c. non propter se, sed propter actus à quibus ita denominantur, ab ea attingi habebunt, adeoque erunt dumtaxat obiectum materiale non vero formale; quo pacto, quod præcisè amatur propter sanitatem, & quia ad eius executionem utile est, hoc ipso est obiectum materiale, & non formale. Respondeo: quod dialectica attingat res, quia hæ terminant actus intellectus, eolve salutem terminare queunt, potius arguit eas esse obiectum formale Dialecticæ, cum habeant in semetipsis rationem vnde ab illa attinguntur: attinguntur enim quia terminant actus intellectus, at eos terminant per seipsas, igitur propter se à Dialectica respiciuntur. Ad hæc, Dialectica attingit actus intellectus, quoniam ad obiecta sua feruntur ac referuntur: nihilominus eiusmodi actus sunt obiectum formale Dialecticæ: e contrario ergo res erunt eius obiectum formale, tametsi propter relationem earum ad actus ab ea attingantur: Ratio verò utriusque est, quoniam relatio actuum ad res, in ipsis actibus ex toto ut aiunt sita est, & relatio rerum ad actus, scilicet relatio generis, speciei, &c. in ipsis rebus ex parte sita est, ab eisque quadantenus indistincta: quod ergo res propter relationem ad actus, & quod hi propter relationem ad illas attingantur, & tam res quam actus propter se attingi, sicut ad obiectum formale oportet: exemplum causarum sanitatis non vrget, nimirum quæ uti in ipso argumento supponitur, non propter se, sed propter solum sanitatis effectum amantur.

CAPVT V.

An, aut quatenus ens rationis est obiectum Dialecticæ.

ENS rationis aliud est obiectum, aliud subiectum: illud definiri ab omnibus solet, quod habet tantum esse obiectiue in intellectu: esse autem obiectiue tantum in intellectu, est præter ei obiici: ab eoque cognosci, omni prorsus esse destitui, tam positio, quam negatio, tam actuali quam possibili: quo fit ut creaturæ possibiles, etsi nihil actu sint, tamen propter esse possibile, non ens rationis obiectum, sed potius ens reale dici soleant, ac debeant: inde etiam fit carentias v. g. tenebras haud esse ens rationis obiectum, quoniam suum habent esse negatum, & diminutum, idque quin intellectui obiiciantur ab eoque cognoscantur; solum igitur illud quod repugnat de potentia absoluta esse sicut cogitatur, quodque est aliquid dumtaxat fictum, cognitumque aliter quam esse potest, ens rationis obiectum est, & tale, ut nullum habeat esse præter esse obiectiue in intellectu. Posterius diuisionis membrum, nempe ens rationis subiectum, est cognitio vera, & realis, quæ in intellectu, & ratione subiicitur illud propriè, & strictè est ens rationis, utpote quod est extra latitudinem totam entis realis: hoc posterius est impropriè, & fuscè solum ens rationis, propriè verò, & rigorosè ens reale non physicum, sed intentionale: quo pacto species impressæ, habitusque, neque non denominationes ab actibus intellectus etiam sine ullo artificio logico profectæ, ac merè naturales tamen entia rationis latè nuncupantur. Rursus ens rationis obiectum aliud est formaliter & propriè tale, aliud solum fundamentaliter, & impropriè tale: illud est, quod initio explicui, latiore expositionem in metaphysica iacturus: hoc verò nihil aliud est, quam id quod fundamentum præbet, ut intellectus proprium, ac formale ens rationis constringat, tametsi ipsum sponte sua sit ens verum, ac reale, quo pacto omnis denominatio extrinseca generis, speciei, subiecti, & prædicati, quamuis suapte natura sit ens reale, ex cognitione reali, v. g. genereitate, & natura animalis, itidem reali, & possibili coalescens, nihilominus ens rationis lato modo vocatur, eo quod sit fundamentum sufficiens, ut intellectus reflectens in eam denominationem generis, etsi extrinseca sit, eam tamen naturaliter intrinsecam esse constringat, nec secus illam apprehendat, adeoque ens rationis proprium & formale comminiscatur.

42

Hæc cum ita sint, fateor iuxta dicta superius ca. 3. ens rationis subiectum nempe actus intellectus esse obiectum formale Dialecticæ: habeo etiam in confesso ens rationis fundamentale, cuiusmodi esse denominationes extrinsecas generis, speciei, ac similes nuper insinuaui, mox id latius probaturus, esse etiam obiectum formale Dialecticæ: solum ergo quæstionem instituo de ente rationis obiectiuo, eoque formaliter siue actu tali: Hoc enim dumtaxat est ens rationis ac fictum, reliqua verò solum entis rationis nomen subeunt, cum suoque genio potius entia realia sint. Thomistæ igitur in ea sententia sunt, ut existiment ens rationis propriè sumptum, siue obiectum, ac fictum, non omne, nec hircoceruum, v. g. hypocentaureum, aut chimæram, sed solum quod constringitur in materia Dialecticæ, huius esse obiectum formale adequatum; non negant. Denominationes generis, speciei, subiecti, definitionis, & similes

43

miles Dialecticæ formaliter obijci; quod omni ope contendunt, est eiusmodi denominationes non esse ens reale etiam per accidens, sed ens solius rationis, & commentitium. Ita verò de obiecto Dialecticæ philosophantur, ut dixi, plerique Thomistæ Caiet. c. de gen. Sotus q. 5. proem. Iauellus tr. 1. log. Heræus tr. 2. intent. p. ult. art. 2. atque alij antiqui huius scholæ, tum etiam extra illam, apud Auerf. q. 2. logicæ l. 3. Item Araujo in opere met. sic ab eo inscripto, l. 3. q. 1. a. 1. Io. de S. Th. q. 1. proem. a. 3. Gallego in controu. artium circa proem. controu. 8. §. dico 2. His accessere ex nostris P. Rub. P. Vall. & alij pauci, sed tamen nonnulli. Contrariam sententiam tuentur nominales, Scotistæ, ac nostri ferme omnes, ut necesse non sit eis singulatim recensendis immorari: qui tamen eos ita relatos cupit, adeat P. Amicum tr. 1. q. 5. quam etiam sententiam ipse longè viorem, ac probabiliorem arbitror. Quoniam verò eius probatio Paulo fustior erit, idcirco proprium ei caput, id nimirum, quod mox sequitur, assigno.

CAPVT VI.

Verioris sententia probatio, ac Thomistica confutatio.

44

VT ens rationis, seu commentitium non sit obiectum formale adæquatum dialecticæ, abunde nobis est probauisse toto hoc tractatu vsque ad præcedens caput plurima entia realia, nimirum voces, actus intellectus, & res cognitæ ei formaliter obijci: Cæterum, ut vicem Thomistis rependamus, & constet aduersus eos ens rationis, nec esse obiectum inadæquatum dialecticæ, vel certè paucissimos eius actus in illo occupari, animaduertendum prius est denominationes logicas bigeneres esse: aliæ sunt actiue, quibus actus nostri dicuntur definire, diuidere, argumentari, enunciare &c. aliæ vero passiue, quæ rebus conueniunt, eisque rationem generis, speciei, subiecti, prædicati, aliæque similem impertiunt. Quod si planum fecero vtrasque ab ente rationis alienas esse, eoque non constitui, planum etiam erit nihil ferme esse in dialecticæ, quod sit formaliter ens rationis. Caput ergo, & summa totius inter nos, & Thomistas cōtrouersia est, non an eiusmodi denominationes dialecticæ per se obijciantur, sed an sint ens rationis, namque si tale non sint, de obiecto dialecticæ, secus quam Thomistæ contendunt, ac longè quidem secus philosophandum esse apparebit.

45

Ordior igitur à denominationibus actiuis, easque non esse ens rationis, cum tamen haud dubiè pertineant ad dialecticam, hunc in modum ostendo. Hic actus animal aliud est rationale, aliud irrationale per semetipsum præcisè, ac pro priori naturæ ad quamuis relationem rationis, siue fictitiæ, quæ in illum ex directione dialecticæ resultat, est diuisio; cum præcisè, & in illo priori sumptus affirmet animal aliud esse rationale, aliud irrationale, ac proinde totum quoddam potestatum in partes suas distribuat; sicut ad diuisionem oportet: igitur per suam entitatem realem, & non per ens rationis habet is actus, quod sit diuisio, atque adeo denominatio actiua diuidentis ens rationis censeri non debet. Idem argumentum fieri potest in hoc actu, homo est animal rationale: qui per suam met. essentiam realem, & pro priori ad quoduis ens rationis representat hominem esse animal rationale, adeoque eius naturam explicat, quemadmodum, ut sit per seipsum de-

finitio oportet. Idem etiam argumentum confici potest in cæteris actibus intellectus, ut insinuat Auerf. q. 2. log. sect. 3. prope finem.

46

Argumentor secundo, & præcedens argumentum confirmo: Hoc ipso quod actus aliquis naturam rei explicet, ac representet est definitio, cum hæc sit oratio explicans naturam rei; Hoc etiam ipso quod actus aliquis representet identitatem rationis superioris cum inferioribus, est diuisio, cum sit oratio distribuens totum in partes inferiores, illudve his idem esse enuntians. Atqui representatio actuum intellectus eis est essentialis, ab earumque reali identitate indistincta; quod igitur sint definitio, & diuisio eorum entitas realis est, & non quid rationis. Et quidem aliàs nullus actus noster foret vera, ac realis definitio, aut diuisio sed potius fictitia, & chimerica, si quod aiunt aduersarij, forma artificiosa definitionis, ac diuisionis has denominationes actibus nostris tribuens, esset ens rationis, & quid fictitium, haud secus ac homo dicitur albus non substantialiter sed accidentaliter, quoniam albedo ita eum denominans non est forma substantialis, sed solum accidentalis. Quid? quod rem cognitam esse genus, speciem, subiectum, & prædicatum non est aliquod ens rationis, ac fictitium rem ita denominans, ut mox efficacissimis argumentis ostendam: quod ergo similiter actus cognoscens sit definitio, aut diuisio, sibi soli, suæque reali naturæ debet, idque ab ente aliquo rationis superaddito nequitiam emendicat.

47

Argumentor tertio: quod intellectus arguat, siue vnum ex alio concludat, nihil aliud est, quam ex assensu identitatis extremorum cum medio, moueri ad assensum identitatis immediatè eorumdem inter se inuicem; At hoc posterius non est ens rationis pro formali, ergo nec illud prius; cum tamen sit obiectum formale Dialecticæ iuxta omnes. Minor probatur, nam cætera constant: Assensus ipsi, quibus intellectus noster identitati extremorum mediatè, aut immediatè consentit, haud sunt entia rationis obiectiua, & propria, ut certo certius. Item priores assensus disponi ad inferendum posteriorem, eumue reuera inferre, nullum inuoluit ens rationis, ut hoc pacto ostendo: Quoties causa & effectus reales sunt dispositio, qua altera ad alterum causandum disponitur, ens reale est, non solius rationis, ut longa inductione, ac partium enumeratione liquere potest, ac vel in igne ignem producente cernitur, ubi, ut causa, & effectus sunt entia realia & non rationis, sic etiam calor, siccitas, & reliquæ dispositiones vtriusque mediæ sunt entia realia, & non rationis: fac enim eas esse fictitias, & solius rationis; & ne stipulam comburat illa, quæ

Horriscis iuxta tonat atrarum,

Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem

Turbine fumamem piceo, & candente sanilla,

Atrollique globos flammaram, & sidera lambit.

Tum sic assensus præmissarum, qui causa conclusio- nis, & huius assensus, qui præmissarum effectus, sunt entia realia & non rationis, quædam scilicet nostri intellectus cognitiones; dispositio igitur præmissarum ad conclusionem inferendam nequit esse fictitia, aut non esse vera, & realis. Rursus, quoties causa, & effectus reales sunt, causalitas etiam realis, & vera esse debet, ut manifesto omnium caulorum, & effectuum experimento constat, assensus autem præmissarum & assensus conclusionis reales sunt, ut diximus: causalitas igitur, qua præmissæ conclusionem inferunt ac deducunt, vera & realis est, & non ens rationis. Hæc ratio, nisi splendide fallor, convincit artificium logicum, quod in argumentatione elucet,

elucet, alienum prorsus esse ab omni ente rationis; quandoquidem integrè consistit in assensu præmissarum, & assensu conclusionis & dispositione, & causalitate, quibus præmissæ conclusionem producant.

48

Argumentor quartò, ac proximum argumentum corroboro: quod voluntas ab vno actu studio ad alium discurret, & ex intentione charitatis ad electionem misericordiae procedat, totum reale, & nihil rationis est; alias ens rationis propriè sumptum Theologiae & Philosophiae Moralis obiectum formale quadatenus esset, quo nihil absurdius, aut inauditius: quod ergo similiter intellectus ab vna cognitione ad aliam discurret, & ex præmissis conclusionem inferat, nullum ens rationis, nihil fictitium pro materiali, aut formali inuoluit. Consequètia claret, quoniam inter actus intellectus, & voluntatis affectus id tantum interest, quod horum artificiosa dispositio ad voluntatem, illorum vero ad intellectum attineat: hoc autem insufficiens est, vt illorum potius, quam horum artificiosa dispositio dicatur ens rationis, cum species impressæ, & expressæ ens reale, & non rationis sint, tamen ad intellectum attineant.

49

Argumentor quintò, & superiori argumento maiorem lucem adhibeo. Quemadmodum actus intellectus artificiosam quandam posituram, ac proportionem habent regulis dialecticæ conformem, qua nimirum in syllogismo, propositione, aut alio quouis modo sciendi collocantur; ita etiam voces suam habent artificiosam dispositionem, quæ si congrua ad grammaticam, si ornata, ac soluta ad rhetoricam, si denique numerosa seu metrica ad poëticam attinet. Atqui artificiosa vocum dispositio, qualis ea cunque sit, non est ens rationis obiectuum, ac proprium: ergo nec eiusmodi erit artificiosa actuum intellectus dispositio: quod enim horum sit ea dispositio, & in ipsa ratione propius, ac peritius fiat, hoc tantum arguit, illam esse ens rationis subiectuum, & improprium. Minor autem nostri argumenti liquet, si enim artificiosa dispositio vocum ad grammaticam, rhetoricam, & poëticam spectans foret ens rationis certè eiusmodi facultates ens rationis velut obiectum formale respicerent, adedque talis respectus non esset logicæ solius proprius, contra quam communiter ipsi aduersarij philosophantur. Nescius haud sum latellum tract. i. logicæ, prope finem, postquam dixisset logicam non esse de ente reali, sicut scientias reales, sed de solo ente rationis, eandem etiam doctrinam extendere ad grammaticam, rhetoricam, & poëticam his verbis; *partes autem totius scientiæ rationalis sunt, grammatica, cuius subiectum est ens rationis congruum, & incongruum, & rhetorica, cuius subiectum est ens rationis ornatum, & inornatum, & poëtica, cuius subiectum est ens rationis delectabile, & indelectabile, & logica proprie dicta, cuius subiectum est ens rationis ratiocinatum.* Verum si id ita est, omnes artes tum mechanicæ, tum etiam liberales erunt de ente rationis, cum nulla non partes alicuius materiæ, aut disponendas curet, aut dispositas consideret. Quid autem absurdius, quam artes omnes, quæ praxim, & executionem respiciunt, & in hoc à scientiis speculatiuis dissident, versari tamen circa ens rationis propriæ executionis, & effectus incapax.

50

Ad denominationes passiuas progredior, & sextò nostram sententiam suadeo, ac Thomisticam refello. Ens rationis est, quod habet esse obiectiue tantum in intellectu; id inquam est ens rationis strictè sumptum: sed rem esse genus, speciem, definitam, diuisam

&c. non habet esse obiectiue tantum in intellectu; igitur non est ens rationis, cum tamen omnium calculo sit obiectum formale logicæ. Minor suadetur; si quis animo concipiat hunc solum actum *homo est animal*, & à quouis alio superseadeat, is genus, & speciem citra dubium efficiet, siquidem nemo de ea prædicatione rogatus eam generis de specie esse negabit. At genus, & species in eo euentu, non habent esse obiectiue in intellectu, siue ab illo cognosci, nedum tantum cognosci, intellectuè obiecti: nam actus ille tantum cognoscit naturam hominis & animalis secundum se, & earum identitatem essentialem; hæ vero naturæ secundum se genus, & species non sunt, alias vt natura hominis, & animalis sunt à parte rei, sic etiam genus, & species, & quoduis aliud vniuersale in rebus daretur; à quo tamen Thomistæ passim abhorrent: alius autem actus in intellectu, tum non existit, ea enim est hypothesis nostra: genus ergo & species fieri possunt, quin in intellectu obiectiue reperiantur.

51

Argumentor primo: Eandem per formam, qua intellectus est cognoscens obiectum, hoc etiam dicitur cognitum ab intellectu; intellectus autem dicitur cognoscens obiectum per veram, ac realem cognitionem, & non per aliquod ens rationis fictitium, vt apud omnes confessum est, atque manifestum: ergo per eandem cognitionem, & non per ens rationis obiectum ab intellectu cognitum denominatur: animal autem v. g. esse genus, est illud confusè & sine inferioribus esse cognitum: esse definitum illud clare, & respectu partium actualium cognosci: esse diuisum illud alio genere claritatis & respectu partium subiectiuarum esse cognitum: par autem harum & cæterarum denominationum ratio: omnes ergo rebus communicatæ iuxta regulas Dialecticas, cognitionem realem non ens rationis formam habent. Maior argumenti sola probari eget, eaque hunc in modum probatur. Si diuersa ac realiter distincta forma denominaret intellectum cognoscentem, & obiectum cognitum, posset diuinitus intellectus cognoscere obiectum, quin hoc ab intellectu cognitum euaderet; qua ratione lac, v. g. album, & non dulce, dulce, & non album diuinitus esse potest, eo quod per diuersam formam vtramque denominationem subeat: Atqui denominatio cognoscentis & cogniti, ita sunt connexæ, vt nequeant etiam diuinitus separari. Item denominatio cogniti tam exprimit veram, ac realem cognitionem, quam denominatio cognoscentis; cur ergo vna potius quam alia cognitionem veram, & realem veluti formam quo constituitur, suo sibi iure vendicat?

52

Vtèrius octauo argumentor; quoniam si obiectum formale logicæ esset ens rationis, maximè quia ex nostris actibus in obiecta relationes quædam effluerent obiectis intrinsecæ, quæ entia debilissimæ entitatis, aut potius nullius sunt, adeoque entia rationis nuncupantur, à quibus res habeant, quod subiiciantur, prædicentur, definiantur, diuidantur alioue modo attingantur: At huiusmodi relationes ab actibus in obiecta resfluere nullatenus possunt admitti: ergo. Maior est Viguer. in instit. de anima rationali §. 2. vers. 4. Soncinatis 6. metaph. quæst. 18. & quamuis non omnium, at plurium aliorum Thomistarum, quos suppressis nominibus refert P. Hurtadus d. i. log. §. 4. §. 18. Minor verò suadetur: primò, quia quod res cognita dicantur, est denominatio quædam extrinsecæ, & realis: pro materiali res ipsas & pro formali actus ipsos nostri intellectus includens, & nihil præterea aliud, vt argumento præc. vidimus, vt ergo res denominentur cognita, quæuis relatio exterius

terius ab intellectu refusa superfluit: secundò sequeretur tales relationes rationis esse quidem entia rationis, quod aduersarij fatentur, & simul non esse entia rationis: tum quia earum relationes ab actibus in obiecta efficienter emanant: non ergo habent esse obiectiuum dumtaxat in intellectu, sed esse effectiuum, vel potius effectibile, eodè imò potiori iure, quo carentiæ aliquarum rerum ex aliarum rerum inceptio, ac productione resultantes, tenebræ v.g. ex abscessu Solis, eiusque versus antipodas fuga obortæ, non sunt obiectiuè tantum in intellectu, neque entia rationis ficta: eiusmodi ergò non erunt prædictæ relationes: tum etiam, quia cognitio generica ad solum animal in communi, v.g. terminatur, non ergo ad relationem fictitiā ac tenuissimā, quam aduersarij comminiscuntur: ea ergo relatio non habet esse obiectiuè in intellectu, ne dum esse in illo obiectiuè tantum, sicut ad ens rationis oportet: quartò, probatur eadem minor: quemadmodum intellectus res denominat genericè, aut specificè cognitās, seu genera, & species, ita voluntas denominat res multis, variisque modis, eisque rationem obiecti formalis, aut materialis, finis, aut medijs attribuit. Atqui rem esse volitam à nobis hoc aut illo modo, dicique obiectum formale, aut materiale, medium, aut finem non est ens rationis, aliās hoc etiam Theologiæ, & scientiæ moralis esset obiectum formale, aduersus quam omnes & meritò censent: simili ergo modo esse genus, speciem, aut hoc aliò modo cognitum non erit aliqua relatio rationis, & commentitia in obiectum ab intellectu refusa: quintò, suadet eadem minor, quoniam intellectus diuinus, sensus humanus, & belluinus res cognitās efficienter denominant, nihilominus entia rationis non confingunt, neque in obiecta reiciunt, ut apud omnes exploratum.

53 Rursus quintò, Dominicus Sotus q. 3. de vniuersalibus artic. 1. dub. 2. etsi entia rationis obiectiua ab omni ente reali distincta admittat, eaque Dialecticæ facultatis formaliter esse statuatur, tamen istiusmodi entia rationis habentia esse veluti subiectiuum in rebus ipsis, & versus eas à nobis resilientia his verbis egregie sugillat: *Sicut est sensualis hominis nihil credere, nisi quod est ante pedes, ut Heraclitus, ita & quantum est hominis credere in scientiis, nisi quod ratio, aut fides catholica persuadet, maxime in multiplicatione rerum: & profectò nulla ratio persuadet, ut intellectus per cognitionem aliquid producat in rebus (ait enim Arist. 3. de an. text. 2. intelligere esse quoddam pati) sed sicut res dicitur cognita, quia obicitur cognitioni, ita denominatur genus, aut species in actu, quia obicitur huic, aut illi cognitioni.*

54 Tandem in metaphysica ostendam, satis absurdas esse figuras illas Epicuri, quas è summis quibusque corporibus dicebat effluere, cum inuisibiles, & ignotæ sint, visum tamen in nobis effecturas: Hoc enim de eo referunt præter alios Aulus Gellius lib. 5. cap. 16. & Fabius lib. 10. cap. 2. Equis autem non videat, multò magis absurdas esse prædictas relationes rationis à nobis passim effusas: illæ namque non producant, nec producantur, quin vera entia iuxta suos auctores sint, hæ verò vtrumque habent, quin tamen entia sint, sed mera figmenta, quo nil fingi potest magis ridiculosum: illæ habent ubi recipiantur, sensus utique nostros, quibus imprimuntur, hæ verò interdum à nobis abeunt nunquam recipiendæ, nullique subiecto inhæsuræ, cum scilicet Deum cognoscimus, in quo nefas est istiusmodi tenuissimas relationes, & veluti fictitias, & imaginarios atomos intrinsecè suscipi. Figura illæ Epicuræ per finitum

dumtaxat, ac certum loci interuallum à corporibus emanant: hæ vero relationes ab intellectu nostro, nullo quidem fine profluunt, atque in immensum sese effundunt, quantumcunque enim aliquid distet, illud à me cognitum iri nil prohibet: illæ denique finitæ numero sunt, pro eo ac corpora, à quibus effluunt, hæ profus infinite omnique numero superiores, quoties videlicet infinitas res specie aliqua aut genere clausas confusè quidem, & quoad solum gradum superiorem in eis realiter distinctum ac multiplicem cognoscimus: haud enim relatio confusè cogniti vni obiecto conueniens est eadem cum relatione, qua aliud dicitur cognitum, alias vna, eademque vtrique, & consequenter infinitis hæret. Quapropter, ut dixi, multo magis in intelligibilia arbitrator simulachra ista, ac visa à nobis in res, quas cognoscimus efflua, quam quæ contra à rebus versus nos fluxum suum incipientia Epicurus assererat.

CAPVT VII.

Soluntur argumenta contraria.

Obiiciunt primò Thomistæ Arist. 4. metaph. text. 5. ubi docet Dialecticam, & Metaphysicam agere de omni ente: sed metaphysica agit de ente reali: ergo logica de ente rationis: sic enim, & non aliter fiet, ut vtraque omne ens, reale scilicet & rationis comprehendat. Obiiciunt secundò B. Thomam, qui multoties intentiones generis, speciei aliasque eiusmodi haud dubiè ad Dialecticam atinentes eique obiectas entia rationis nuncupat. Arguunt tertio, logica iuxta omnes est, & dicitur scientia rationalis: non ergo nisi quia ens rationis propositum habet: quod ipsum confirmat logicæ ethymon, dicitur enim, ac ducitur à logo, id est, interno rationis opere, & ente, hoc igitur illius obiectum, ac materia circa quam est. Arguunt quartò, Denominationes generis, & speciei, subiecti, & prædicati, & quæ cetera à Dialectica considerantur, habent aliquod esse intrinsecum in obiectis: non reale, ergo solius rationis. Urgent quintò, ens rationis est, quod conuenit obiecto præcisè, ut subest operationi mentis siue rationis: at huiusmodi est genus, species, & quæ similia Dialectici negotij sunt. Arguunt sexto, denominatio omnis extrinseca est veluti nominis appellatio, adeoque opus rationis rem aliquam sponte sua absolutam ad formam minimè sibi intrinsecam referentis: denominatio ergo quævis eiusmodi est ens rationis: hoc ergo Dialecticæ obicitur, quoties denominationem generis, speciei aliamve similem considerat. Instant primò, vniuersale haud dubiè esse ens fictum, & solius rationis: sit enim quando animal v.g. abstrahitur per intellectum ab homine, & equo, ac cæteris inferioribus, quæ abstractio nequit non esse fictitia, & solius rationis opus, cum re ipsa animal non sit abstractum à suis inferioribus, sed in eis per veram identitatem inhæreat. Atqui vniuersale est obiectum formale Dialecticæ, ut quod maximè. Item octandò instant: Quando intellectus concipit animal confusè, illudque genus efficit, tum profectò denominationem cogniti, & generis animali extrinsecam perinde apprehendit, & cogitat, ac si esset ei intrinseca: aliter ergo illud concipit, quam esse possit, adeoque fingit, & ens rationis efficit: genus igitur est ens rationis, neque non similiter omnis alia secunda intentio, cum tamen sint obiectum formale dialecticæ. Tandem arguunt, obiectum formale logicæ non sunt actus intellectus, non voces, non etiam res cognitæ, reliquum ergo est, ut solum ens rationis, quo artificiosè

ciosè disponuntur actus nostri intellectus, sit vnica & adæquata meta, ad quam ea cunctos suos actus collineat: consequentia liquet: antecedens firmamenta multa, & varia, sed quæ superius proposita, nec libet, nec licet hic repeti.

56

Hi sunt tibicines, quibus aduersarij nostri labantem opinionem, vt cum Plauto loquar, fuscillant. Autoritas Aristotelis, cui primò innituntur, parum eis prodest; namque si esset eis fauorabilis, quemadmodum metaphysica est de ente reali, vt sic prout omnia entia realia velut ratio superior comprehendit, ita etiam logica foret de ente rationis, vt sic prout omnia entia rationis, tanquam ratio communis complectitur, quod tamen nemo etiam aduersariorum admittet. Item mens Aristotelis eo loci est idem subiectum, siue materiam circa quam logica, & metaphysica assignare, vt cum interpretatur D. Thomas opusc. 42. cap. 4. initio his verbis *Sciendum est ergo, quod sicut in 4. met. dicitur, logica, & metaphysica, circa omnia operantur, differenter tamen, sicut enim primi philosophi est, loqui de ente in communi, ita & logici, aliter non esset circa omnia eius consideratio, nisi haberet pro subiecto ens in communi, cum enim vniuersa scientia sit vnum subiectum, idem erit subiectum vtriusque.* Hæc ille: Quod si intendit Aristoteles idem esse obiectum metaphysicæ, & dialecticæ, idem inquam ex parte rerum, quas considerat logica, non vero artificij, quod eis appingit, quæ hinc colligi potest, altera esse de entereali, & alteram duntaxat de ente rationis: certè oppositum ego colligerè. Tandè dico Aristotel. eo loci tantum voluisse metaphysicæ, & logicæ agere de omni ente, tum reali, tum etiam rationis, sed aliter, & aliter, illam enim agere de omni ente secundum se, & nude sumpto, hanc vero differere de omni ente, siue reale, siue rationis sit, prout tamen subest operationi intellectus, & ab ea genus aut species, subiectum, aut prædicatum, aliòve simili pacto denominatur, vt mox explicat D. Thomas opusculo illo 42. cap. 4. Haud magis fauet aduersariis S. D. autoritas, secundo loco obiecta: Quoties enim cunque secundas intentiones generis, speciei, subiecti, prædicati, aliasve similes dialecticæ facultates proprias vocat entia rationis, de ente rationis non obiectiuo, ac proprio, seu fictitio, sed subiectiuo, aut fundamentali, adeoque improprio sermonem habet: hoc autem posterius ens rationis potius est ens reale, quam rationis: quare quod sit obiectum formale dialecticæ nostra est opinio, non vlla eius reprehensio. At cur antiquos etiam Thomistas hac ratione non interpretor? cur non etiam iuniores? Verum quod ad hos attinet luce clarius est, eos nullum interpretamentum capere, & ens rationis obiectiuum, & fictum omnisque realitatis expertis dialecticæ obiectum formale esse arbitrari. Quod autem ad veteres Thomistas, tametsi aliqui illorum subobscure loquantur, longè tamen verisimilius est idem quod nuperi tuerentur eos sentire, & ens rationis fictitium, & proprium dialecticæ attribuerè: tum quia plerique negant logicam vllatenus esse de ente reali, ens ergo rationis, de quo illam esse censent, est ens non verum ac reale, adeoque ens rationis proprium, & strictum: tum quia multi putant, ex actibus nostris quidpiam resiliere in obiecta eis intrinsecum, per quod sint genera, species, aliæve ratione affecta, quæ ad dialecticam pertineant: eiusmodi autem ens rationis in obiecta infinita, non existentia, diuina, & immutabilia redundans, nil verum, & reale, adeoque quid fictum, ac proprium ens rationis non esse nò potest, vti ipsi etiam explicant: tum etià quia

P. R. Lyncei Philosophia Tom. I.

innumeri eorum definiunt ens rationis, de quo loquuntur, & quod in certa quadam materia dialecticæ attribuunt, esse *id quod habet esse biellinè tantum in intellectu*: Huiuscemodi autem ens rationis omnium consensione est proprium, strictumque ens rationis. Denique aliqui eorum iis vtuntur argumentis, quæ secundas intentiones logicas figmenta esse contendunt, vt paulo supra vidimus.

Ad tertium dicendum est, logicam vocari scientiam rationalem non quod sit de ente rationis obiectiuo, & ficto, sed quod sit de ente rationis subiectiuo, aut fundamentali, quod quidem est ens reale, sicut cap. 5. exposuimus; logos etiam, à quo derivatur logica, non est ficta aliqua sermocinatio rationis secum ipsa, sed vera ac realis locutio, tum interna, vt supra docuimus, tum etiam externa, vt ibid. etiam insinuauimus, & iam olim docuit præter alios Plato in Theæteto, vbi proposita hac quaestione quid logos nobis hic significat? sic respondet, primum esse arbitror cogitationem suam voce per verba, nominaque exprimere, opinionem propriam in voce perinde, ac in speculo, & aqua monstrantem: nonne tale quid oratio sibi esse videtur? Quod ergo hæc facultas, rationalis; quod logica dicatur, haud arguit eam esse circa ens rationis siue fictitium, sed circa verba, cum interna, tum etiam externa. Ad quartum dicendum est, secundas intentiones generis, speciei, subiecti, & cæteras nihil intrinsecè rebus assignare, sicuti cap. præced. abundè probatum manet. Ad quintum dicendum est, ens rationis non propriè, & formaliter tale, sed duntaxat fundamentaliter, & impropriè tale, esse illud quod rei conuenit præcisè, vt subest operationi mentis. Quocirca, tametsi animal v. g. duntaxat habeat esse genus, quatenus subest alicui cognitioni confusæ, & hoc solo nomine eam denominationem induat, inde tamen non fiet, quod genus sit, ab aliquo stricto ente rationis proficisci.

Parum quoque momenti est in sexto argumento; namque formalis denominatio, & appellatio nominis, qua nimirum aliquid exterius significatur, non est opus rationis fingentis, aut ens fictum; primò quia aliàs eiusmodi ens esset obiectum formale, etiam grammaticæ, vt pote quæ citra dubium agit de significatione vocum; deinde quia similiter foret obiectum Theologiæ, agit enim hæc de significatione practica gratiæ, quæ ex instituto, & arbitrio Christi inest verbis sacramentorum nouæ legis; Item tertio, quia in sacris litteris plura nomina leguntur imposita à Deo; nam Simonem v. g. vocauit Petrum & filios Zebedæi vocauit Boanerges: Deus autem nil fingere potest, formalis ergo denominatio, & appellatio nominis, non est ens rationis fingentis. Rursus 4. si eiusmodi denominatio esset ens rationis fictitium, & hac ratione obiectum formale logicæ, huic etiam voces, & nomina formaliter obicerentur, contra quam Thomistæ volunt: sequela constat; nam talis denominatio nomina ipsa formalissime includit, vt vel ex ipso eius ethymo liquet. Præterea 5. aliud est esse genus, speciem, &c. aliud ita appellari: quamuis ergo ea appellatio sit ens rationis, idque gratis permittamus, haud tamen propterea ipsum genus, speciem, & reliquæ intentiones, quæ ad logicam potissimum spectant, erunt entia rationis. Denique, si quod genus, speciem, & reliqua eiusmodi, nominis appellationem habeant formalemque, & externam denominationem, quæ opus rationis quodammodo est, si inquam, hac de causa logica est de ente rationis; sane non solum grammatica, & Theologia, de quibus paulo supra,

D verum

57

58

verum etiam omnis omnino ars, & scientia erit de ente rationis, quævis enim res mundi cuiuscunque sit scientia, aut facultatis, aliquam nomenclaturam, & appellationem habet. Iam vero si de denominatione extrinseca obiectiva sermo sit, ea nimirum, per quam aliquid, genus v.g. est reapse, & seorsim à quouis nomine, hæc quidem non est ens rationis, cum detur seorsim à ratione non solum fingente, vt constat; verum etiam ipsum genus concipiente, vt supra in loco explicuimus. Quamobrem non video cur magis ea denominatio sit ens rationis obiectiuum, ac fictum, quam quævis alia denominatio extrinseca similis, aut dissimilis: æqualis, aut inæqualis; aut quod multo maximum est, quam quævis alia denominatio realis intrinseca albi v.g. aut nigri. Quod autem cætera denominationes intrinseca, & extrinseca etiam ad dialecticam non pertinentes non sint rationis, ne aduersarij quidem dissitebuntur.

59 Septimum argumentum haud magis operosum est: insciamur etenim abstractionem animalis à suis inferioribus esse fictitiam, siue ens rationis: ea enim abstractio fit concipiendo animal sine inferioribus, non negando illud de eis, in quo nulla est fictio, nullum mendacium: vt in tempore ostendimus, & interim constat ex communi proloquio *abstrahendum non est mendacium* quod autem ea abstractio non contingat, nisi beneficio intellectus animal confusè concipientis, haud arguit eam esse fictitiam, & rationis obiectiuam, aliàs etiam quævis cognitio nostra, imo etiam angelica, & diuina foret ens rationis obiectiuum, & chimericum. Ad octauum. Do, quando intellectus concipit denominationem extrinsecam generis, aut speciei veluti suapte natura intrinsecam, adeoque aliter, quam possit vllatenus esse, tum quidem ens rationis fieri, ac figmentum quoddam interius formari: at quod dialectica ita genus, aut speciem concipiat, adeoque ens rationis recipiat efficiatve, id aduersarij à me nunquam impetrare poterunt: est enim scientia, ac proinde obiectum suum verè, ac prout est in se, non aliter, quam se habet, intuetur: nisi vero ipsa errare debeat, quæ cæterarum scientiarum errores auerit, & cæca esse, quæ cunctis præluet earumque dux est, atque magistra. Postremum argumentum quam imbelles sit 4. priora huius tractatus capita satis superque ostendunt. Porro, vt quæ latius fudi, in summam redigam, argumentorum, quibus Thomistæ vtuntur, triplex est reprehensio, prima, quod non de ente rationis fit, ac proprio, sed de ente rationis improprio, & vel subiectiuo, vel fundamentali, quorum alterutrum est extra præsentem controversiam, pleraque eorum procedant: secunda, quod vt plurimum probent ens rationis esse obiectum inadæquatum dialecticæ, non vero adæquatum, de quo tamen nostra lis potissimum instituitur. Tertia, quod inter se admodum non consentiant, aliaque denominationes generis speciei, subiecti, prædicati, aliasque similes obiectis extrinsecas esse intendunt, alia eas intrinsecas, & ex actibus nostris in obiecta refluas conentur.

CAPVT VIII.

Alia argumenta soluta.

60 **M**ulto efficacius pro sententia Thomistica eius aduersarij nostri authores, disputandi gratia, argumentantur: Directio passiuæ actuum intellectus, quæ à dialectica diriguntur, & accommodatæ

ad eius regulas sunt, hæc inquam directio est obiectum formale logicæ: Atqui est ens rationis, ergo. Maior suadetur, quoniam dialectica considerat formaliter, & non solum materialiter munus suum; eius autem munus est actum dirigere, & quod aiunt regulare actus intellectus, in quacunque materia subiecta: hæc igitur directio actiuæ, ac proinde passiuæ, ab ea vel indistincta, vel certe inseparabilis erit obiectum formale dialecticæ: quo pacto conformitas actuum voluntatis cum regulis moris est obiectum formale scientiæ moralis, eo quod huius munus sit, conformare voluntatem cum regulis moris, & dictamine rectæ rationis. Adice eam directionem passiuam actuum intellectus, nisi ad logicam, ad nullam aliam scientiam pertinere posse. Iam vero minor suadetur: talis directio passiuæ, quæ v.g. hic actus, *homo est animal rationale*, oritur ex hac regula dialecticæ, *definitio est oratio constans genere, & differentia*, atque ex eius præscripto efficitur, non est simultanea existentia actus dirigentis, & directi, cum fieri possit vt aliquis immemor regulæ dialecticæ affirmet hominem esse animal rationale, in eodemque instanti, vi huius actus ita elicit excitetur in eo species regulæ dialecticæ, eamque etiam eliciat: tunc autem actus affirmans hominem esse animal rationale, prior natura regula dialecticæ ab ea non oritur, nec dirigitur, vt exploratum, nihilominus ei coexistit, vt supponitur: prædicta ergo directio non est mera coexistentia vtriusque actus videlicet dirigentis, ac directi, nec etiam aliud ens reale esse potest, cedo enim quale sit? solum igitur est ens rationis, adeoque hoc dialectica formaliter considerat. Multi multa respondent huic argumento, cuncta tamen ex vano, vt tractatu 10. cap. 4. libri 4. phys. constabit. Quod mihi magis aridet, est eiusmodi directionem passiuam, siue emanationem actuum aliarum scientiarum ab actibus dialecticæ, ad quorum normam fiunt, esse modum quandam realem, & veram physicamque actionem, non effectiuam, sed directiuam inibi explicandam: modo namque maturum non est.

Rursus secundò arguunt nostri: Dialectica agit de subiecto & prædicato tanquam inter se distinctis, eorumque distinctionem respicit: At ea distinctio ficta est, & chimerica, adeoque ens rationis; hoc ergo est obiectum formale dialecticæ. Maior est in aperto, tum quia dialectica docet subiectum & prædicatum esse, quorum vnum affirmatur de alio, ea ergo veluti vnum, & aliud, & consequenter tanquam distincta respicit: tum etiam quia dicit subiectum referri ad prædicatum, & retrorsum, vt explicant nostri Conimb. q. 6. in præf. Porph. art. 2. nihil autem ad seipsum, & non potius ad aliquid distinctum refertur: eorum ergo distinctionem considerat. Quod autem hæc distinctio sit chimerica, & ficta, ac solius rationis ens, ex facili probatur: ea enim est impossibilis omnino, cum subiectum, & prædicatum nullius sint capacia distinctionis; seu sumantur ex parte obiecti, rerumque ipsarum, vt cernere est in hac propositione, *homo est animal rationale*, vbi res quæ prædicatur est essentia metaphysica eius quæ subicitur, ac proinde ab ea prius indistincta: seu sumantur ex parte actus, quia propositio illa est simplex, & indiuisibilis qualitas, adeoque actus quo subicitur, & actus, quo prædicatur est penitus idem: quo ergo cunque modo spectetur ea distinctio subiecti, & prædicati, quid impossibile, & ens rationis est. Hoc etiam argumentum alterius loci est: Proinde dicendum est subiectum, & prædicatum fidè, & chimericè non distinguere, siue quia apprehensiones constitutiue vtriusque

utriusque realiter distinguuntur, siue quia, si propositio non est composita qualitas ex diuersis apprehensionibus alia subiecti, & alia predicati denominatiua, quod de facto, ut aiunt, & prout res à Deo productæ sunt, longe probabilius est, sed potius indiuisibilis qualitas sit, quia inquam eius formalitates, quæ hominem v.g. & animal rationale repræsentant ratione distinguuntur, distinctio autem rationis merito, cuius vna formalitas ab alia abstrahitur nullam fictionem, nullum etiam mendacium inuoluit, ut c. præc. in transcurso exposuimus, alibi id latius prosequuturi.

62 Tertiò arguunt aliqui Recentiores nostri. Cum concipimus Deum in hac vita per species abstractiuas, & alienas, non ipsum immediatè, & proximè sed quoddam eius idolum fictitium apprehendimus non ob malitiam aut affectatam ignorantiam, sed ob tenuitatem nostri intellectus, & malignitatem lucis, qua nobis in hoc ergastulo constitutus Deus obuersatur: id ita esse suadet proportio cognitionis siue speciei expressæ cum specie impressa: hæc ergo cum sit abstractiua & aliena, non verò intuitiua, & propria Dei, talem etiam esse eius cognitionem & speciem expressam oportet. Atqui quando animal v.g. abstrahimus ab inferioribus, illudque vniuersale facimus, ipsum non aliter, ac Deum confusè, & imperfectè cognoscimus & non per species intuitiuas, & inferiorum proprias, sed alias & abstractiuas, igitur tum non verum animal cognoscimus, sed fictitium animal, & quoddam animalis idolum adeoque ens rationis. Quamobrem vniuersale erit ens rationis, cum tamen haud dubie ad dialecticam formaliter pertineat, eique propriè obijciatur.

63 Hoc quoque argumentum fusius suo loco proponetur, & exponetur. Interim dicendum tam Deum quam animal v.g. & quoduis vniuersale, penes semetipsa immediatè à nobis cognosci, & non in aliquo ente rationis, aut idolo fictitio, Quod autem vtriusque species dicantur alienæ, & non propriæ, non ideo est quia duntaxat aliud obiectum ab eis distinctum, non verò ipsa immediatè repræsentent, sed quia illa per similitudines, aut dissimilitudines aliarum rerum expriment, Deum scilicet quatenus creatura quoad perfectiones ad eum accedunt, & quoad imperfectiones ab eo recedunt, & animal quatenus inferiora qualibet ab eo inadaquatè distincta ei, & in eo sibi inuicem similia sunt: quandoquidem ergo nihil simile, aut dissimile alteri nisi per se ipsum immediatè esse possit, ut in met. lib. 3. tract. 6. constabit, profecto quæ per species expressas, aut impressas alias, ac prout similia, aut dissimilia alteri repræsentantur, ea immediatè, & in semetipsis, non verò in aliquo ente rationis, aut idolo fictitio exprimuntur, & cognoscuntur.

64 Arguunt nostri quartò. Eiusdem scientiæ est agere de modo sciendi reali, ac vero, & de fictitio, & chimerico: Logica autem agit formaliter de illo priori: ergo de hoc posteriori, atque adeo de ente rationis. Maior probatur: primò, quia contrariorum est eadem disciplina, ut est in communi paræmia: item secundò, quia eiusdem scientiæ est agere de fide, & infidelitate nempe Theologiæ; de virtute, & vitio quoad genus moris, videlicet scientiæ moralis: & de veritate, ac falsitate scilicet logicæ nostræ; ac de calore frigore, & ceteris qualitibus primis inuicem contrariis, puta physicæ siue scientiæ naturalis: si quid ergo exempla conuincunt vnam, vnius etiam eiusdemque scientiæ erit de modo sciendi reali, eoque qui rationis est tractationem institueret. Rursus tertiò, metaphysica quæ agit de ente rea-

R. P. Lyncei Philosophia Tom. I.

li ut sic hoc ipso agit etiam de ente rationis ut sic, siue in communi ei opposito, uti omnes fatentur; logica ergo agens de ente reali Dialectico, hoc ipso ager etiam de ente rationis Dialectico, ei opposito.

65 Arbitror propter hoc argumentum, satis probabile esse ens rationis formaliter obijci dialecticæ, non quoad omnes eius actus sicut Thomistæ volunt, nec etiam quoad plerisque sed quoad aliquos, eoque paucos. Ceterum ne hoc quidem eo argumento conuincitur: quamobrem primò, illud hac ratione enervat; si quicquam enim valeret, ens rationis foret obiectum formale omnium scientiarum; cum nulla sit in cuius materia aliquod ens rationis comminisci non possimus: quid namque est quod dialectica modum sciendi fictitium, & chimericum potius quam musica v.g. sonos chimericos, & imaginarios, similes eorum quos Pythagoras cælorum motibus attribuebat, aut potius quam mathematica triangulos, vel circulos fictitios sibi vendiceret? Vnde secundò respondeo negata maiori argumenti; Ad primam eius probationem dicendum est, ens reale & rationis, nec in materia logicæ, nec in materia alterius scientiæ, contraria, aut etiam contradictoria ratione opponi, aliudque amplius non habere, præterquam distingui, seu diuersa esse: Hoc autem insufficientes esse, ut ad eandem scientiam spectent, aliqui homo, & angelus ad eandem scientiam attineant. Quod autem ea entia contraria, aut contradictoria non sint, liquet, quoniam homo, v.g. fictus, & homo verus non sunt impossibiles, sicuti ad veram oppositionem contrariam, aut contradictoriam oportet, quinimo simul esse possunt, ac debent, eo modo quo absolute esse queunt: cum homo chimericus non nisi à vero homine fingi possit. Quapropter vulgaris illa paræmia contrariorum eandem esse disciplinam, nec aduersariorum causam meliorem, nec nostram deteriolem facit: inficias enim imus ens reale, & rationis siue ens, & non ens, etsi de eodem enuntiari nequeant, propterea tamen in eodem instanti temporis impossibilia esse, quod tamen ad eiusdem scientiæ communionem necessarium erat, sicut etiam homo & Angelus, etsi de eodem enuntiari non valeant, haud tamen cognitionem cum vnitatem, & communionem eiusdem scientiæ coniunctam obtinent.

66 Ad secundam probationem respondeo, idcirco eandem scientiam esse de fide, & infidelitate; virtute, & vitio, & c. Quoniam hæc sunt formaliter impossibilia, fierique nequit, ut idem sit simul fidelis & infidelis, peccans in aliqua materia, & simul in ea studiosè operans; rursus ut idemmet intellectus circa aliquod obiectum simul fallatur, ac verum assequatur, utve idem subiectum physicum sit simul calidum frigidumque in excellenti gradu: At verò modus realis, modusque sciendi fictitius, ac chimericus non sunt simul impossibiles, uti exposuimus: vnde non est cur eadem Dialectica de eis differat. Ad tertiam probationem contrariam respondeo, metaphysicam non ob id agere de ente rationis: quia reali opponitur, ut communiter dici consuevit, sed quia non minus quam ens reale, imo multo magis quam illud, abstrahitur ab omni materia, ecquæ enim esse potest materia non entis, aut nihilo quidnam constet? abstractio autem ab omni materia est ratio formalis, sub qua metaphysica ex Philosophorum tendit arbitrio.

67 Quintò argumentantur nostri authores: Omnis actus falsus efficit ens rationis, illudque essentialiter connotat; rem enim aliter quam est in se repræsen-

tat; cum ergo res in se sit ens reale, propterea obiectum actus falsi, & per eum exprimitur, nequit esse ens reale, adeoque debet esse ens rationis. Atqui Dialectica habet pro obiecto formali actus falsos, siquidem de syllogismo fallaci, & Sophistico disputat; habet ergo pro obiecto formali ens rationis, quo actus falsi constituuntur, aut (quod perinde est) quod ab eis extrinsece connotatur. Principio, transeat omnem actum falsum connotare ens rationis, eoque etiam aliqua ex parte constitui; Hinc profecto illud tantum fiet, ens rationis esse obiectum Dialecticæ, propterea subest actui falso, per quem cognoscitur, aut etiam efficitur: non vero pro formali, & seorsim à quavis denominatione extrinseca, quam accipiat; Hoc enim posterius est, quod negamus, non verò illud prius: quando namque superius diximus, res esse obiectum formale Dialecticæ, rerum nomine quidquid est genus, species, definitum, diuisum, aliove modo cognitum, siue sit ens reale, siue solius rationis intelleximus. Deinde secundo multis partibus verius simile est, non omnem actum falsum connotare, aut respicere ens rationis, qui enim affirmat falso Petrum currere v. g. is cursum Petri non existentem, sed tamen possibilem, adeoque realem, & non chimæricum adstruit; hunc namque si adstrueret, siue enuntiaret, haudquaquam falleretur; verissimum etenim est cursum Petri chimæricum dari, dummodo currere affirmetur cursu illo commentitio, cuius esse est fingi, quive non nisi per fictionem exercetur. Verum de his plura, cum lib. 10. sermo fuerit de essentiali, & accidentali veritate nostrorum actuum.

68

Sextum argumentum; logica docet quatenus ex suppositione ficta, & impossibili arguendum vtiliter sit, ooque arguendi genere vitur Concil. Flor. & aduersus Græcos in fers spiritum sanctum, si per impossibile non procederet à filio, ab eo minime distinctum iriseodem etiam vtuntur PP. communiter, ex Dialecticis utique fontibus hausto: Hæc enim illa tertia regula artis obligatorie quæ præcipit, ac statuit quatenus propositio aliqua, etiam impossibilis admittenda sit, vt videre est apud Dominicum Sotum lib. ultimo summularum, de obligationibus lect. 1. §. in secunda parte textus ponuntur septem regulæ, quibus ars obligatoria continetur, & apud nostrum Casilium lib. 3. introductionis in logicam tractatu 2. cap. ultimo, aliosque innumeros Dialecticos, tum veteres, tum iuniores, qui de obligationibus disserunt. Quæ etiam pars Dialecticæ tradit, quando ex suppositione impossibili inutiliter arguitur, & ex ea sequitur vtrumque: negari ergo nequit, quin Dialectica ens fictum, & impossibile siue solius rationis tanquam obiectum formale respiciat. Verum hoc argumentum, ad summum probat, ens rationis esse materiam circa quam, & obiectum non omnium, aut etiam plerorumque, sed dumtaxat aliquorum actuum Dialecticæ. Rursus ne istud quidem conuincit, in eo sensu, qui modo vertitur in quæstionem: tantum enim probat suppositionem fictitiam, & impossibilem Dialectici muneris esse, quatenus subest actui, per quem assumitur, velut mediū ad aliquid verum, ac possibile concludendum, qua ratione Conc. Flor. Græcos de processione Spiritus Sancti à filio, malè opinantes, sic paulòve aliter vrget: si Spiritus Sanctus per impossibile non procederet à filio, nō distingueretur ab illo, atqui ab illo distinguitur, ergo ab eo procedit. Porro autē quod ēs rationis, & impossibile, propterea subest nostris actibus, & rationē subiecti, predicati mediij, maioris, aut minoris extremi aliamve similem induit, logicæ sit obiectum formale, nostræ doctrinæ non obest; imò contrarium ei haud consonat.

Septimum argumentum esto: Dialectica disputat, an ens rationis sit eius obiectum formale: at id à Dialectica in controuersiam reuocari nequit, quin ens rationis formaliter attingat, illudque veluti obiectum suum intueatur: alias dici posset plura alia ei non obici, etiam si in illa controuertantur. Sed hoc argumentum si quid conuinceret, non solum ens rationis Dialecticum, verum etiam omnia entia, tam realia, quam rationis, in communi, & in particulari futura essent obiectum formale Dialecticæ, cum de quouis ea disputare possit, an ad ipsam formaliter spectet? Ad hoc, argumenti formam labefactio: hæc consequentia est nulla, intellectus disputat, an aliud præter verum sit, aut esse possit eius obiectum? aliquid ergo præter verum est eius obiectum: similiter ergo hæc consequentia est nulla, logica disputat, an aliquid præter ens rationis sit eius obiectum, ergo ens rationis est eius obiectum. Præterea obiectum scientiæ duplex est, aliud positium de quo disputat an sit, quid sit, quale sit, quotuplex sit, quapropter sit, &c. aliud negatiuum, de quo solum scientia negat esse suum obiectum, & aliud de ipso non inquirat; De obiecto formali in hoc posteriori sensu, non est quæstio, & iuxta eum, ens rationis quadantenus est obiectum formale Dialecticæ, aliter verò se res habet in priori sensu, qui solus controuertitur. Rursus, quod Dialectica habeat pro obiecto ens rationis, quatenus in eo considerat denominationem extrinsecam obiecti, subiecti, aut aliam similem, eamve vltro citroque quarit atque, quod aiunt, in vtramque partem disputat, hoc inquam dumtaxat est, quod obiectio facta conuincit, si quid conuincit: à nobis tamen in dubium non reuocatur, sed velut certum, & exploratum habetur, vt sæpe sapius monuimus. Quid: quod totum argumentum procedat de solo obiecto inadæquato Dialecticæ, eoque rarissimo, & vix moraliter considerabili.

69

Octauum argumentum esto. Dialectica definit fictam, ac chimæricam definitionem, eamque ait esse, quæ constat genere, & differentia ficta: similiter diuisionem fictam, argumentationem, aliosque modos sciendi chimæricos explicat, ac definit; ens igitur rationis proprium fictumue intuetur. Antecedens suadetur; nam actus ille definitio ficta constat genere, & differentia ficta, alicuius scientiæ est, non alterius, quam dialecticæ, quæ nimirum sola ad genus, & differentiam, aliaque eiuscemodi descendit. Confirmatur: Tamen si voces nuddæ sumptæ, vel ad Grammaticam, vel ad Rethoricam, aut Poëticam spectent, dialectico tamen artificio illudæ, & ad rationem definitionis aliamue id genus contractæ, ad dialecticam attinent, eique formaliter, obiciuntur; quocirca hic actus, definitio vocali, constat genere, & differentia vocali, dialecticus est, vt superius falsi sumus. Quamquam ergo, ens rationis, fictumve, nuddæ, & in communi sumptum metaphysicæ sit, cæterum si definitionis, aut diuisionis speciem, & imaginem quandam præse ferat, atque ad eam contrahatur, hoc ipso ad logicam pertinebit; Vnde hic actus, definitio ficta constat genere, & differentia ficta, dialecticus erit, si quis alius.

70

Hoc argumentum id vitij habet quod paulò superius in alio simili notauimus; scilicet quod ens rationis per omnes scientias longè latèque diffundat, cum nulla sit, quæ obiectum suum, velut impossibile considerare non possit, si illud velut tale considerat logica: cur enim hæc definitionem fictam v. g. explicet; & non etiam physica corpus naturale fictum, scientia animastica animam chimæricam, metaphysica Angelum commentitium; & mathematica

matica figuras imaginarias, & impossibiles! Quam ob rem Respondeo negatâ argumenti antecedente, & eius probatione: Hic enim actus definitio ficta constat genere, & differentia fictâ pertinet non ad logicam, sed ad metaphysicam: cuius rei gratia distingui debet duplex metaphysica, alia docens, vtens alia, illa generalia principia entis rationis formaliter considerat, hæc ea contrahit ad conceptus particulares, quemadmodum de logica vtente, & docente dici consuevit: proinde quemadmodum hic actus definitio constat genere, & differentia est logicæ docentis, & hic, homo est animal rationale est definitio, constat genere, & differentia est logicæ vtentis, ita similiter hic actus ens fictum, & solius rationis est quod constat entitate fictâ erit metaphysicæ docentis, hic vero actus definitio ficta constat genere, & differentiâ fictâ, erit metaphysicæ vtentis. Quod si istes metaphysicam ita agere de ente reali, vt sic, vt non descendat ad omnes eius species in particulari, proinde ita etiam eam agere debere de ente rationis vt sic, vt ad omnes eius species in quacumque materiâ particulari cum logicæ, tum etiam aliarum scientiarum non descendat, occurrendum est de speciebus entis realis physicam, mathematicam, aliâsq. scientias institutas esse, vnde non esse, quod metaphysica ab ente reali in communi ad eas omnes in particulari sumptas gradum deiciat. Caterum de speciebus entis rationis in particulari quauis materia nullas scientias institutas esse, ne in nihilo tota aliqua scientia insinuat, adeoque metaphysicam, quatenus vt ens est, eas omnes comprehendere. Quod attinet ad confirmationem argumenti, ea speciosior, quam solidior est, namque idcirco dialectica per aliquos actus suos definit, & explicat, quid sit definitio vocalis, quid diuisio, argumentatio, & quiuis alius modus sciendi vocalis, quoniam instituta est non solum ad mentaliter, sed etiam ad vocaliter definiendum, diuidendum, & argumentandum, sine iis enim adminiculis veritas, qui eius scopus est, nec disci, nec doceri potest: At logica non est instituta ad fictâ, & chimericâ definiendum, diuidendum, aut argumentandum, proinde non est cur in iis explicandis, ac definiendis occupetur. Bene verum est eam distineri in explicandâ definitione, argumentatione, & quouis alio modo sciendi sophistico, ac fallaci, vt veri natura magis elucescat: Contrariorum enim eadem est disciplina, & contraria iuxta se posita magis innotescunt; cæterum definitio, aut argumentatio fallax non est ens rationis, sed ens verum, & reale, cum realis nostra cognitio in actus veros, & falsos diuidatur.

Postremum argumentum est: Dialectica per hunc actum suum nequit eadem propositio esse simul vera & falsa, necnon per hunc, due contradictoria nequeunt esse simul vera, attingit formaliter simultaneam vnitatem, & falsitatem eiusdem propositionis, necnon simultaneam veritatem duarum contradictoriarum; at simultaneam veritatem, & falsitatem eiusdem propositionis: aut duarum contradictoriarum est quid impossibile, & ens rationis, igitur ens rationis est obiectum formale Dialecticæ. Maior probatur, hic actus, homo nequit esse animal hinnibile, attingit velut obiectum formale animal hinnibile: ergo hic actus dialecticus, eadem propositio nequit esse simul vera, & falsa, aut hic: dua contradictoria nequeunt esse simul vera, falsæ simultaneam veritatem, ac falsitatem eiusdem propositionis, aut plurius tanquam obiectum formale intuebuntur: vtriusque autem ratio a priori est, quia quod negat

tur eò ipso immediatè, & formaliter respicitur. Idem argumentum in aliis actibus dialecticis fieri posset, si vacaret. Propter hoc vltimum argumentum mihi semper verisimile fuit, ac modo etiam est, ens rationis esse obiectum formale inadæquatum dialecticæ, in sensu tamen longè diuerso, ab eo, quem Thomistæ intendunt. Deinde aio, hoc tantum concludi eo argumento, ens rationis esse obiectum formale dialecticæ, non quod ipsa affirmet, sed quod neget; non quod fingat, sed quod fictum destruat, & vere, atque absque vlla fictione cognoscat, quod præter controuersiam præsentem est.

CAPVT IX.

An, aut quatenus medium aliquod posituum inter ens reale, & rationis sit obiectum formale dialecticæ?

Imittamus cum bona gratia fautores entis rationis, & eorum sententiam in examen reuocemus, qui medium aliquod posituum inter ens rationis, & quoduis ens reale Dialecticæ formaliter obiciunt. Hi sunt aliqui Scotistæ, huic fundamento potissimum innixi: esse generis, speciei, subiecti, prædicati definiti, diuisi, aliove quouis modo cogniti est obiectum formale, saltem inadæquatum Dialecticæ: at huiusmodi esse non est vllum ens reale, etiam per accidens, neque etiam ens rationis fictum, ac rigorosum; sed potius vtrinque medium interiacet. Primò quia id tuetur Scotus in primum dist. 36. q. vnica his verbis. *Ad secundum dico, quod productio ista (puta rei in esse cogniti) est in esse alterius rationis ab omni esse simpliciter; & non est relationis tantum, sed etiam fundamenti absoluti. Non quidem secundum esse essentia, vel existentia, quod est verum esse, sed secundum esse diminutum, quod esse est esse secundum quid etiam entis absoluti: quod tamen ens absolutum secundum istud esse diminutum concomitatur relatio rationis.* Ecce Scotus ait esse cogniti, quod diminutum vocat, nec esse verum aliquod esse essentia, vel existentia, nec etiam aliquam entitatem, seu relationem rationis, sed potius hanc illud solum concomitari. Secundò, quia Deus tribuit hoc esse cogniti rebus omnibus, quas ab æterno, atque ante nascentis originem mundi cognouit, vt etiam Scotus loco proximè citato docet, ac probat exemplo voliti, esse enim voliti rebus ab æterno conueniens, cum contingens sit, ab aliquo, atque adeo à Deo tribuitur & producitur, tale igitur esse cogniti nequit esse ens rationis fictum, cum Deus nullius figmenti auctor sit, nec etiam ens reale, cum Deus nulum ens verum & reale ab æterno produxerit.

Tertiò, quoniam eiusmodi esse cogniti, quod tenue, ac diminutū appellant, tribuitur à cognitione vera, quandoquidem hæc obiectum suum cognitum denominat: sed ens rationis fictum solius cognitionis falsæ non veræ effectus esse potest, tale igitur esse non debet, saltem semper esse ens rationis commentitium, ac strictum, quo de agitur. Rursus nequit esse ens reale, si quod enim esse reale haberet, maximè esse cognitionis, & rei cognita, vnde coalescit, harum autem esse formaliter, ac per identitatem non sortitur, sed veluti efficienter, & principiatue, vt Scotus ait, dicta distinct. & quæst. his verbis; *et si velis querere aliquod esse verum huius obiecti vt sic, nulum est querere, nisi secundum quid, nisi dicatur, quod istud esse secundum quid reducitur ad aliquod esse simpliciter, quod est esse ipsius intelle-*

Etionis, sed istud esse simpliciter non est esse formaliter eius, quod dicitur esse secundum quid, sed est eius principiativè, vel terminativè, ita quod ad istud verum esse illud esse secundum quid reducitur, ita quod sine isto vero esse istius, non esset illius esse secundum quid. Huius autem Scoticæ doctrinæ ratio colligitur, cum ex ipso Scoto variis in locis, tum etiam ex Theodoro Smisingo tractatu 3. de Deo, disp. 2. à num. 183. quoniam omne totum realiter distinguitur à suis partibus: atqui esse cognitum est quoddam totum resultans ex cognitione & re cognita veluti partibus quibusdam per accidens: ab eis ergo realiter distinguitur; adeoque nullam ab eis entitatem realem sibi intrinsecam, atque identicam haurit.

75

Item quarto suadetur idem assumptum. Etenim actus nostri intellectus dicuntur communiter ferri, ac tendere in res extrinsecas quas dignoscunt, atqui non penes suum esse reale, ac vitale; quoad hoc namque sunt immanentes, & neutiquam transeuntes. tendunt igitur ac feruntur in obiecta sua secundum aliquod esse diminutum, quod in ea refundantur atque in illis intrinsecè suscipi efficiant. Huiusmodi porro esse cognitum, ut aiunt, rebus intrinsecum, ac subiectivè inhærens, non est ens rationis, cum hoc nullibi sit subiectivè, sed tantum habeat esse obiectivè in intellectu, ut vulgo definitur, non etiam est ens reale Deus enim a nobis denominatur cognitus, nihil tamen reale intrinsecum ei denuò assumimus, aliàs, vicissitudo nostrorum actuum, quæ nos quovis fermè momento mutat, Deo etiam aliquam mutationem importaret. Quæ etiam non existunt, & quæ simpliciter esse quoque repugnant, ea à nobis fiunt cognita, nullum tamen ens verum, & reale à nostris actibus in eiusmodi obiecta expullulat, aliàs quod non est, aliquod tamen verum ac reale esse reciperet, ac paries v.g. non existens albus tamen esse videretur.

76

Et quidem Sotus q. 3. de vniuersal. art. 1. dub. 2. & Auerla q. 5. log. sect. 7. parum ab initio, referunt Scotistas in ea esse sententia, ut existiment suum illud ens diminutum esse subiectivè in rebus cognitis: quod tamen aiunt, tale enticulum ac semirectulam iuxta Scotistas esse ens rationis, id parum consideratè dictum arbitror; Scotus enim, & eius asseclæ, quibuscum modo cernimus, eiusmodi esse debile, ac tenue medium inter ens reale & rationis, ac neutrius generis cõtendunt; ut ex verbis Scoti nuper relatis, & argumentis ab eo insinuatis manifestum est, utque sapienter notat P. Suarez disp. 3. 4. metaphys. s. 2. num. 7. asserens esse cognitum creaturis etiam ab æterno conveniens, haud esse reale esse essentia, aut existentia, haud etiam esse relationem rationis, in sententia Scoti, sed aliud esse diminutum quod in utriusque medio, & veluti confinio relinquit, quin, unquam declaret an sit dicendum reale, vel rationis.

77

Quinta ac postrema eiusdem assumpti probatio esse potest. Carentiæ rerum alioqui possibilem non sunt entia rationis ficta, cum seorsim ab omni fictione, aut etiam cogitatione nostra, tenebræ v.g. inumbrentur: haud etiam sunt entia vera, ac realia; cum hæc nulla fuerint ab æterno, fuerint verò innumera rerum carentiæ, tot nimirum, quot rerum genera noluit iam tum Deus moliri: Eiuscemodi ergo carentiæ rerum sunt media quædam negatiua inter entia realia, ac solius rationis, quo pacto de eis philosophatur P. Suarez disp. 54. metaph. sect. 5. num. 5. & alibi sæpè. Quid ergo vetat, dari medium aliquod etiam positivum inter ens reale, quod illud cunque sit, & ens rationis fictitium, videlicet esse cognitum,

quod esse diminutum ac debile appellant. Vbi autem semel admittatur, ut hæc ratio ac præcedentes contendunt, illud esse obiectum formale dialecticæ, nemo fermè sit qui non fateatur.

78

Cæterum proprius vero est, esse cognitum non esse medium quoddam positivum inter omne ens reale, & ens rationis, sed potius esse ens reale non per se, sed per accidens, non in singulari, sed in plurali, hoc est esse cumulum quædam plurium entium, cognitionis scilicet, & rei cognitæ, & eas quidem sed præter eas nihil aliud complecti: Argumenta vero contraria tanti non sunt, ut contrarium persuadeat, eorumque impugnatione, nisi fallor, aperte constabit falsitas sententiæ, quam propugnant. Principio quod attinet ad Scotum, cuius auctoritatem merito suspiciunt eius asseclæ, in præsentiarum eis parum fauet, namque solum docet esse cognitum, inter ens simpliciter sumptum, & ens rationis medium esse: Hoc autem non obstat quominus sit ens reale per accidens, siue in plurali, de quo inferius ostendam non esse simpliciter, sed secundum quid ens: Quod si Scotus aliud sentit, reiiciendus.

79

Occasione secundi argumenti Caietanus, & alij Thomistæ 1. p. q. 14. art. 5. multa congerunt adversus Scotum, quasi ille, fide quidem refragante, censuerit illud esse cognitum esse aliquod verum, & reale esse distinctum à Deo, ab eoque tota iam olim æternitate productum, ac rebus, quas semper cognovit, hoc ipso semper communicatum. Cæterum frustra dissecantur contra subtilem doctorem, qui profecto id tantum voluit, docuitque, Deum ab æterno quodammodo produxisse esse aliquod diminutum, & secundum quid, merito cuius creaturæ omnes cognitæ denominentur: Huiuscemodi autem esse diminutum à Deo distinctum, & quodam modo productum, fidei nostræ haud magis repugnat, quam carentiæ rerum, quæ iuxta plures Thomistas, & alios auctores innumeros suum habent esse diminutum ab æterno, non sine dependentia à Deo, penes quem erat potestas, & arbitrium faciendi ut non ex, sed res oppositæ æternum existissent. Quod si ut alij censent non potuere impediri à Deo, iam id longè difficilius est; quam quod Scotus de suo esse cognitum, contingenti quidem, & à Deo pendulo tradit. Missis ergo censuris probabilius est Deum tale esse obiectivum, siue cognitum non produxisse ab æterno, etiam secundum quid, nulla enim talis productionis, nulla termini diminuti, ac debilis per eam producti necessitas, vel utilitas: namque ut creaturæ dicantur æternum cognitæ abundè est vera, ac realis cognitio, qua Deus eas semper cognoscens dicitur. Equidem utriusque denominationis non diuersam, sed eandem realiter formam esse, nempe, ut dixi, cognitionem immanentem Dei, superius cap. 6. latè ostensum manet, ut id impræsentiarum reperti non oporteat. Quocirca fatemur esse cognitum, aut volitum productum fuisse ab æterno, secundum quid utique, non tamen esse cognitum, aut volitum, quale adversarij fingunt, sed quale ipsi hæcenus posuimus: hoc enim idcirco secundum quid censetur ab æterno productum, quoniam cognitio, & volitio libera Dei ab æterno productæ secundum quid fuere quantumcumque entia à se.

80

Quod ad tertium argumentum spectat, si esse cognitum distingueretur realiter à cognitione, & re cognitæ, ex quibus veluti partibus resultat, bene quidem inde fieret etiam esse ens quoddam diminutum medium inter reale, & fictum: Cæterum quod nec eiusmodi totum, nec ullum aliud per accidens à suis partibus realiter distinguitur multis partibus

partibus probabilis est, & à nobis in physica ex professo demonstrabitur. Interim sufficiant quæ supra aduersus Thomistas disseruimus, ea enim meo iudicio manifestè ostendunt, esse cognitum non distinguì à cognitione, & re ei subiectà, & nisi illas nihil aliud complecti.

81 Quartum argumentum sententiæ Scoticæ difficultatem potius quam probabilitatem conciliat: id enim contendit ex actibus nostris aliquid refluere in obiecta cognita, quod eis intrinsecè inhærear. Quam vero absonum, imo etiam ridiculum hoc sit, pleraque decursu capitis sexti satis manifestant. Quintum argumentum haud magis premit, concessio enim eius antecedenti, consequentia nulla prorsus est: nam dari medium aliquod negatiuum inter omne ens reale, & rationis, nimirum carentias rerum absque vlla fictione æternas, vel ipsa ratio in argumento adducta ostendit, vt alias in metaphysica adducendas prætermittam: Cæterum nulla ratio afferri potest, quam propter admittendum sit medium illud positium inter quoduis ens reale, & rationis: reiciendum igitur est, ne saltem multiplicentur entitates sine necessitate, aduersus quàm omnes philosophi opinantur. Quam ob rem, licet prædictam Scotistarum opinionem hunc in modum refellere, & quæ latius dicta sunt veluti in summam redigere: si daretur illud esse diminutum inter omne ens reale, & rationis medium, beneficio cuius res omnis dicatur cognita, per aliam formam intellectus cognosceret, & obiecta essent cognita; item redundaret aliquid ex actibus nostris in obiecta cognita eis intrinsecum: plurificarentur itidem entitates sine necessitate. Hæc autem absurda sunt, ergo & illud vnde sequuntur.

C A P V T X.

Superioris instituti prosequutio, & aliqualis Scoti defensio.

82 **N**on obstant, quæ superiori capite disseruimus aduersus Scotistas, quominus medium aliquod positium inter omne ens reale simpliciter, ac propriè sumptum, & ens rationis fictum admittamus, atque eiusmodi medium Dialecticæ formale obiectum esse tueamur. Huius placiti explicatio, & probatio sit ista, quæ sequitur: Relatio siue denominatio extrinseca cogniti genericè, specificè, alterè, in cognitione, & eius subiecto, circumscripro quouis alio, consistens, tametsi sit ens reale per accidens, siue in plurali, vt cap. præcedenti fuisse ostensum manet; Cæterum non est ens reale simpliciter, ac propriè, nec etiam est ens rationis fictum; talis autem relatio, siue denominatio est obiectum formale dialecticæ; aliquod ergo medium inter ens reale simpliciter sumptum, & ens rationis, quod neutrum quidem sit, Dialecticæ formaliter obicitur. Minor argumenti ex dictis hoc tractatu constat: Maior etiam, quoad secundam eius partem: nam si cognitio suapte natura vera, & realis, obiectum etiam absque vlla fictione, aut falsitate cognoscat, intelligi quidem nequit, quo iure, pæctove denominatio cogniti, tum præsertim sit ens rationis fictum.

83 Quod autem denominatio illa cogniti non sit simpliciter ens reale, quæ erat prior maioris pars, hunc in modum suadetur; vt complexum aliquod sit simpliciter, & propriè ens reale, extrema illius debent verè, & propriè vniri, sed cognitio, & eius

obiectum non vniuntur vera, & propria vnione, sed dumtaxat intentionali, adeoque impropria, & metaphorica, vt aduersus multos Thomistas nostri merito tuentur, complexum igitur cognitionis, & rei cognitæ, siue quod recidit in idem, denominatio, ac relatio cogniti simpliciter, & propriè ens reale non est. Proxima maior probatur; tum quia reale non solum extremis, verum etiam eorum vnione, vel identitate constat; at quando extrema non sunt realia, sed ficta, complexum eorum nequit esse simpliciter ens reale: si quando ergo vnio extremorum realium realis, ac vera non fuerit, complexum etiam gradum entis realis simpliciter, ac propriè sumpti nequitquam obtinebit. Tum etiam, quia complexum siue aggregatum subiecti verè albedinis, & fictæ vtrunque vnionis non est simpliciter ens reale, nec vera denominatio albi, aliàs ad dealbandum parietem sufficeret, si vnionem albedinis alibi existentis cum eo tamen fingerem: at non alia de causa id euenit, nisi quia vnio vera, & realis non est. tum denique, quia Hircoceruus v.g. simpliciter, & propriè ens reale non est, præcisè, quoniam vnio, & identitas, qua hircus, & ceruus in eandem substantiam coalescunt, nec vera est, nec realis, estd extrema vera, & realia citra dubium sint.

Argumento secundo ad homines, vt aiunt. Complexio, siue aggregatio actus liberi creati, & diuinæ prohibitionis, non est propriè ens reale; hoc enim semper comitatur aliqua perfectio, & bonitas; eiusmodi autem complexio, siue denominatio prohibiti à Deo, non est perfectio, aut bonitas simpliciter sumpta, vt pote, quæ nullatenus est amabilis à Deo, qui si amaret actum liberum creatum, à seprohibitum, aliquid vtiq; moraliter malum amore prosequeretur, quod tamen nefas. Item talis complexio diuinæ prohibitionis, & actus prohibiti non est ens rationis fictum; igitur inter hoc, & ens reale simpliciter sumptum media est, & vtrunque interiacet; similiter ergo complexio eiusdem actus creati, & diuinæ seu creatæ cognitionis, eum cognitum denominans, quatenus ita eum denominat non est simpliciter ens reale, neque etiam simpliciter ens rationis, sed inter vtrumque media. Quod autem de denominatione prohibiti à Deo actum liberum creatum afficiente assumpsimus, doctrina est aliquorum Theologorum, ea ratione explicantium, quænam sit malitia peccati, & quatenus cum bonitate singularum eius partium cohæreat, totum ipsum peccatum, omnis bonitatis expers esse.

85 Quod si quis respondeat, id interesse inter actum liberum à Deo prohibitum, & eundem à Deo vel etiam creatura cognitum, quod prior denominatio à Deo amabilis non sit, imò summè detestabilis, Deus enim actum liberum à se prohibitum, si vellet illicd peccatum amaret, & intenderet, vt dictum est, posterior verd denominatio, à Deo amabilis sit: Proinde illa bonitate, & consequenter entitate, ac realitate destituta est, hæc vero, vti bonitate, sic etiam entitate, & realitate prædita erit. Quod si quis, inquam, hoc respondeat, poterit non agrè refelli: primò, quia non minus vnitas, quam bonitas entitatem, velut eius proprietas consequitur; denominatio autem prohibiti, siue prohibitum, quatenus prohibitum est, defectu bonitatis, siue amabilitatis non est simpliciter ens reale, sicuti conceditur; simili ergo modo, ac pari iure denominatio cogniti, siue cognitum quatenus cognitum est nequitquam erit ens reale, si propriè loquamur, si non defectu bonitatis, at defectu vnitatis, quem

quem supra probatum reliquimus. Rursus si quod multi tuentur, & in præfens supponi debet, & etiam solet disputandi gratia, si inquam cognitio, & volitio Dei, virtualiter intrinsecè non distinguantur, profectò in actu à Deo simul prohibito, & cognito, esse prohibitum, & esse cognitum virtualiter indistincta erunt: actus enim Dei prohibens, & actus cognoscens non distinguuntur, quanquam alter ad diuinam voluntatem, alter ad eius intellectum attineat: obiectum etiam vtriusque actus, nempe actus creatus est omnino idem; vtriusque ergo complexi, scilicet cogniti, & prohibiti, singulae partes singulis collatae, sunt omnino indistinctae, vtrumque ergo complexum erit omnino idem, atque indistinctum; vel vtrumque igitur erit ens reale, vel neutrum, non vtrumque, vt admittitur, ergo neutrum.

86 Obiicies tamen primo: obiectum dicitur realiter cognitum: denominatio ergo, siue relatio cogniti, simpliciter ens reale est. Respondeo vt obiectum dicatur realiter cognitum, abunde est, si esse cognitum sit ens reale per accidens, tale autem esse non diffitemur: Item satis, superque est, vt constituatur intrinsecè per formam realem, nempe cognitionem intellectui immanentem, ita autem constitui saepe sapius docuimus. Rursus secundò Respondeo, eo argumento ne probari esse cognitum esse ens reale per accidens, formae reali intrinsecè constitui: Res enim dici potest realiter cognita, (nisi aliunde obster) hoc solo quod connotet ens reale videlicet cognitionem, vnde exoritur, quin necessum sit, vt ipsa denominatio cogniti, intrinsecè, & essentialiter sit ens reale, haud aliter, ac res dicitur destitui realiter, non quod destructio sit ens reale, etiam per accidens, sed quod sit destructio entis realis, illudque connotet, & ab esse ad non esse transferat. Hinc tamen non fit, hunc actum, *homo est animal rationale*, dici posse realem definitionem, etiam si in se sit ens rationis pro formali, & non ens reale, nimirum quia connotat, & explicat veram, ac realem essentiam hominis contra quam superius aduersus Thomistas arguebamus, namque realis cognitio definiens ens rationis est vera, & realis definitio; at non quia connotat, aut explicat ens reale: ergo quia ipsa in se est ens reale; idem igitur de definitione hominis, & quauis alia dicendum.

87 Obiicies secundò: inter esse, & non esse querere medium est, quod aiunt, nodum in scirpo querere, cum nihil videatur exploratius, quam eiusmodi medium prorsus repugnare, & esse, ac non esse immediata esse: atqui ens reale simpliciter sumptum est esse, & ens rationis fictum non esse; fieri ergo nequit, vt esse cognitum genericè, specificè, aliove quouis modo dialectico, neque sit ens reale simpliciter, neque ens rationis fictum; sed vtrumque medium, quodque ad neutrum extremum desleat.

88 Sed hoc argumento, si cuius est momenti, fiet vtique carentiam cuiusvis rei, haud esse medium inter ens reale simpliciter, & ens rationis fictum, quo nihil fingi potest magis absurdum. Deinde, vt alias instantias omittam, præcisè respondeo inter esse simpliciter, & non esse simpliciter nullum interici medium, vt argumentum rectè supponit; hinc tamen haud scite inferri ens reale proprium, & ens rationis fictum immediata esse: quamobrem, etsi esse cognitum nequeat esse medium inter esse simpliciter, & non esse simpliciter, sed potius habeat non esse simpliciter, vt è vestigio ostendam, nihilominus inde non efficitur, quod inter ens reale proprium, propriumque, ac fictitium ens rationis medium esse nequeat. Porro autem ex hoc, quod esse, & non esse

simpliciter sint immediata, eandem immediationem non sequi inter ens reale proprium, ac simpliciter tale, & ens rationis commentitium, argumento quidem ex diametro contrario suaderi potest; nam id, quo aduersarij vtuntur perperam assumit *non esse simpliciter* claudi carceribus solius entis ficti, quasi præter hoc aliud nihil habeat non esse simpliciter; oppositum etenim verius est, vt patet cum in carentiis rerum, tum etiam quodammodo in differentiis entis, tum denique in quouis ente reali per accidens: huiusmodi namque ens, cum non sit vnum, sed multa, non tam ens est, quam entia, adeoque non est ens simpliciter, sed dumtaxat secundum quid, vt liquida ratione tradunt B. Thom. 1. part. quæst. 11. art. 1. ad 2. Caietanus, & alij Thomistae ibidem: Item P. Suarez 1. metaph. disp. 4. sect. 4. & cum eo nostrorum innumer. Quapropter quando esse cognitum est ens per accidens, & entium cumulus quidam, haud erit simpliciter ens, sed simpliciter non ens, ac proinde quam rationem mediij non obtinet inter esse, & non esse simpliciter, eam tamen inter ens reale proprium, propriumque ens rationis adipiscitur.

89 Obiicies tertio, relatio prædicamentalis, est relatio realis, adeoque simpliciter est ens reale: nihilominus est ens per accidens, & in fundamento, & termino inuicem extrinsecis, & realiter inunitis, realiter consistit: quamquam ergo esse cognitum sit ens per accidens, erit tamen simpliciter ens reale. Confirmatur, quoniam relatio cogniti, siue sciti non minus, quam relatio scibilis est relatio prædicamentalis tertij generis, hæc ergo cum sit relatio realis, talis etiam erit vtraque illa denominatio, ac proinde ens reale. Respondeo, relationem prædicamentalem esse relationem realem propter id, quod à parte rei existit absque vlla fictione, aut etiam cogitatione nostra: hoc autem pacto vt existat, necesse non est vt sit ens reale per se, & simpliciter, sed per accidens, & se undum quid. Hinc ad confirmationem liquet.

90 Obiicies quarto, habitus nempe esse vestitum, armatum, aut calceatum est simpliciter ens reale, ergo & esse cognitum; quid enim magis habet vna denominatio, quam alia, quando vtraque est per accidens neque non extrinsecis, haud enim indumenta nostra nobis vniuntur, sed, tantum nos exteriori circumstant. Quod autem habitus sit simpliciter ens reale claret, quoniam ens reale simpliciter sumptum dissecatur in decem prædicamenta, quorum vnum est habitus. Confirmabis hinc superiorem obiectionem; nam relatio est prædicamentum, vnum vtique è decem in quæ ens simpliciter sumptum diuiditur: tale ergo est relatio, & non ens per accidens, & secundum quid, vt superius diximus.

Prima huius argumenti responsio est, non ens simpliciter sumptum diuidi in decem prima genera, sed ens latius sumptum, & prout abstrahit ab ente simpliciter, & secundum quid; per se, & per accidens. Quod enim hæc abstractio sit possibilis, vsque adeo verum est, vt iuxta dicenda in metaph. lib. 5. tract. 2. cap. 8. ab ente reali, & solius rationis, ac fictitio vna quædam entis ratio abstrahatur. Verum, ne hinc præfens resolutio pendeat, dicito si lubet, secundo: diuisionem entis in decem prædicamenta, esse non prout abstrahit ab ente simpliciter, & secundum quid, sed prout vtrumque æquiuocè, & vagè complectitur; Cum enim iuxta plerosque ea diuisio non sit generis, & iuxta multos neque rationis vniuocæ; quid vetat eam esse æquiuocam, & disunctam, vt dictum est, ac tantum esse analogam aut vniuocam, quando ens reale magis contractè & propriè sumitur, atque ita sumptum cum nonnullis solum prædicamen

dicamentis onfertur? Tertia ac postrema argumenti responsio esto, ens simpliciter sumptum, præfate diuisionis diuifum esse; cæterum per aliqua prædicamenta proprie, & per alia improprie diuidi, quia licet omnia, & singula dicantur entia simpliciter, ea tamen locutio est impropria, nec metaphora caret. Hinc ad confirmationem constat.

91

Obicies quinto, Deus visus est vltima beatitudo, ac felicitas nostra; aut ergo ea denominatio visus est ens reale simpliciter, & sic quoduis aliud esse cognitum erit simpliciter ens reale, tametsi non in gradu adeo excellenti, nostræ enim rationes quibus oppositum contendimus in quouis esse cognito parem habent vim, si quam habent; aut eiusmodi denominatio visus non est simpliciter ens reale, atque ita nostra vltima felicitas non erit ens reale simpliciter, sed inter illud, & ens rationis fictitium media intererit, quin ad alterum magis quam alterum accedat. Tanti ergo non fuit, ex nihilo nos fecisse Deum, si ferme propter nihilum nos fecit, & non nisi hunc finem tot nostris laboribus, tot sollicitudinibus proposuit. Quod autem Deum esse visum ferme nihilum vocetur, quid mirum, si non est ens reale, sed duntaxat entis vmbra, ac tenue quoddam crepusculum quod inter esse, & non esse subluceat?

92

Respondeo, beatitudinem nostram duplicem esse, aliam obiectiuam, scilicet Deum ipsum; aliam formalem, nempe eius visionem: quas rectè distinxit Boëtius.

*Tu requies tranquilla pijs te cernere finis,
Principium, rector, dux, semita, terminus idem.*

Vtramlibet autem esse ens reale simpliciter, cum neutra in aggregatione vlla per accidens consistat. Cæterum vtramque beatitudinem tam obiectiuam quam formalem ei extrinsecam & inunitam, collectim sumptas, haud esse ens reale simpliciter, sed ens per accidens, & secundum quid: Hoc autem posterius tametsi ita se habeat, illud tamen prius sufficit vt propè nihilum non dicatur votorum nostrorum summa, laborum omnium meta, ac finis vltimus, ad quem aspiramus. Quin etiam, etsi singula felicitas nostra esset ens solum per accidens, & non tam ens, quam entium cumulus quidam, haud tamen idcirco dici deberet propè nihilum; hoc enim distinguitur non solum contra ens per se, ac simpliciter, sed etiam aduersus ens per accidens, & secundum quid; & è contrario, quod continet plura entia, eorumve quandam aggregationem, id à nihilo longa interstitione diffidet.

93

Tandem quibus probari solet, differentias entis esse simpliciter ens non tatum in sensu reali, sed etiã in sensu formali, ea etiã pari momento videntur probare denominationem extrinsecam cogniti esse simpliciter ens reale, quoad verum aliquem sensum, quamobrem hæc potest esse sexta ac postrema obiectio, aut potius obiectio in statu aduersus nostram sententiam: quæ tamen nec admoueri, nec à moueri, nec strui, nec destrui potest, donec in metaphysica de transcendentia entis, & rationum communium agamus. Et hæcenus de medio inter ens reale, & rationis, quod fortassis prout à nobis explicatum voluit Scotus; semper enim ens reale simpliciter & ens rationis extrema inuentæ à se mediata assignat: locum ergo relinquit, vt aggregatio cognitionis, & rei in quam fertur, sit esse medium & diminutum, quo de loquitur: quod autem ait hoc esse cognitum ac tenue principiatiuè tantum, non verò formaliter siue essentialiter esse intellectiōē, cognitiōemvè, adeoque ab ea distingui, intelligendum est non de distinctione adequata, sed de inadæ-

quata quam nos vltro fatemur. Qui illud etiam adiciendum ducimus, hucusque disputata de medio inter ens reale & rationis intelligenda esse, iuxta vtriusque significationem magis vlitatam ac familiarem: cæterum interdum significare vtrumque ens apud sanctos Patres & Philosophos, præsertim antiquiores: ens nimirum reale, id quod est incommutabiliter, & necessario: & ens rationis, siue non ens ex aduerso, id quod nullo modo est: quamobrem hoc pacto omnis creatura medium erit inter ens & non ens: quippe quæ nec est incommutabiliter, nec etiam non est omnimodis, sed potius simul est & non est: est commutabiliter, & ex contingenti: non est incommutabili & necessario modo. Atque ita dixit Plato Dial. 5. de Republica: *si quid autem ita se habet, vt sit & non sit, nonne medium erit, inter id quod est omnino, & id quod nullo modo est?* Et paulo infra: *si quid appareret tale, vt simul esset & non esset, illud inter verè ens & omnino non ens esset ponendum.* Et postea: *illud itaque nobis, vt arbitror, restat inueniendum, quod vtriusque sit particeps, ipsum scilicet esse & non esse, neutrumque illorum sincerè dici debeat.* Actandem paucis intercisis: *inuenimus igitur, vt videtur, quod multa illa qua multis pulchra, aut alia quoque modo existimantur, media inter omnino ens, & omnino non ens voluntur.*

TRACTATUS II.

De obiecto attributionis Dialecticæ.

CAPVT I.

*Veritatem actuum intellectus esse obiectum
attributionis dialecticæ, autoritate
probat.*

ANte aliorum sententias quid ipse sentiam in medium profero, ac statuo obiectum attributionis dialecticæ, & finem intrinsecum in quem tota refertur, esse veritatem actuum intellectus, eorumque conformitatem cum obiecto, qua hoc ita se habet quemadmodum ab iis representatur. Quamuis autem Scotistæ, Thomistæ, Nominales & reliqui scholastici præsertim à Magistri temporibus, huius sententiæ ne meminerint quidem, ea tamen antiquiores habet patronos. Illam sequitur Aristoteles. 1. topic. c. 2. vtilitatem dialecticæ commendans, eo quod per eam potentes ad vtraque dubitare, facile in singulis intuebimur verum & falsum; vbi discretionem veri à falso finem & subiectum dialecticæ esse haud leuiter insinuat. Illam etiam sequitur magister Aristotelis Plato in Menone ibi: *deceat profecto mitius & magis dialectico more respondere: est autem magis dialecticum non modo verum proferre sed iis illud rationibus approbare, quas & ille qui rogat nosse se proficitur.* & in Parmenide, *Cæterum collige re ipsam diligentiusque te in ea facultate exerce, (nempe dialectica) qua inutilis esse videtur multis, & quedam garrulitas nuncupatur, dum inuenis es, alioquin te veritas fugiet.* Ecce quatenus veritatem dialecticæ finem & subiectum præstituat. Idem docet in Philebo: cum enim Protagoras duceret, rhetoricam videri præstantiorem dialecticâ